

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ (ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ)
ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΑ ΔΑΡΝΑΚΟΧΩΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ

Η περίπτωση του χωριού Εμμανουήλ Παπά

της

Βελλή Μαγδαληνής

A.M. 4/04

Επιβλέπουσα: Κατσανεβάκη Αθηνά

Συνεργαζόμενο Μέλος: π. Νεκτάριος Πάρης

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	3
Α΄ ΜΕΡΟΣ	4
Δαρνακοχώρια Σερρών.....	5
Η προέλευση του ονόματος Δαρνακοχώρια.....	5
Λίγα λόγια για το χωριό Εμμανουήλ Παπά Σερρών.....	8
Ιστορία	8
Εκπαίδευση.....	8
Ασχολίες των κατοίκων.....	9
Λίγα λόγια για τον ήρωα Εμμανουήλ Παπά.....	10
Το Δαρνάκι γλωσσικό ιδίωμα.....	13
Αρχιτεκτονική στα Δαρνακοχώρια	16
Φορεσιά.....	18
Ήθη και Έθιμα.....	19
Γέννηση.....	19
Γάμος – Έθιμα γάμου.....	20
- Α) Διάλεγμα της νύφης.....	20
- Β) Αρραβώνας.....	20
- Γ) Γάμος.....	21
Ήθη – Έθιμα Δωδεκαήμερου.....	23
- Χριστούγεννα.....	23
- Πρωτοχρονιά.....	23
- Κηρούδια.....	24
Χελιδόνα.....	25
«Μάτιασμα» ή «Κούσασυ».....	27
Τοπικές γιορτές – Πανηγύρια.....	29
Η καλλιέργεια του καπνού και η συμβολή του στην τοπική μουσική προφορική παράδοση.....	30
Β΄ ΜΕΡΟΣ	32
Βιογραφικά τραγουδιστών και πληροφορητών.....	33
Κατάλογος των τραγουδιών που καταγράφηκαν.....	35
Μια παπαδιά.....	37

Ανάλυση.....	39
Αγαπώ μανούλα μ' κάποιο απ' το χωριό.....	41
Ανάλυση.....	42
Όλοι αγάπησαν στα ξένα.....	44
Ανάλυση.....	45
Χειλάκι μου μελαχρινό.....	47
Ανάλυση.....	48
Μαύρα μάτια.....	50
Ανάλυση.....	51
Το Κατερινιώ.....	53
Ανάλυση.....	55
Κόψε κλωνί μαρή Βασιλική.....	57
Ανάλυση.....	58
Δε λαλείς καημένο αηδόνι.....	61
Ανάλυση.....	62
Μπουζιούδα.....	64
Ανάλυση.....	66
Που κοιμήθ' κεις πόψι μαρή Βασιλική.....	68
Ανάλυση.....	69
Μάνα μου τα λουλούδια μου.....	71
Ανάλυση.....	72
Βιβλιογραφία.....	74
Γ' ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	76
Περιεχόμενα cd.....	81

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή είναι μία μικρή μονογραφία και αποτελεί μία πρωτότυπη έρευνα στο χωριό Εμμανουήλ Παπάς των Σερρών ακολουθώντας έναν τύπο έρευνας που θα ταίριαζε με τον τύπο έρευνας μιας μουσικής λαογραφίας (βλ. σχετικά Brailoiu, 1984). Δηλαδή, είναι μία καταγραφή των βασικών δρωμένων και των εθιμικών κύκλων του χωριού αλλά και των τραγουδιών που επιτελούνται κατά την διάρκειά τους, βάση ερωτηματολογίων, τα οποία συντάχτηκαν για την συγκεκριμένη περίπτωση αλλά και για άλλες παρόμοιες. (βλ. Katsanevaki, 2007)

Τον τύπο της μουσικής λαογραφίας ακολουθεί κατά βάση μία λαογραφική έρευνα (βλ. σχετικά Βαρβούνης, 1994) η οποία περιορίζεται στα δρώμενα εκείνα του χωριού κατά τα οποία επιτελείται μουσική και στη συγκεκριμένη περίπτωσή μας, τα τραγούδια.

Για τον λόγο αυτό, παρουσιάστηκαν κατά κεφάλαια τα έθιμα του χωριού, όπως διαπιστώθηκαν από την επιτόπια έρευνα (μέσα από τις συνεντεύξεις των κατοίκων του) και από τη σχετική βιβλιογραφία, ενώ συγχρόνως παρουσιάστηκε ένας αντιπροσωπευτικός αριθμός τραγουδιών που σχετίζονται με τα παραπάνω δρώμενα.

Από την πλευρά της εθνομουσικολογίας και της ανθρωπολογίας της μουσικής, αυτή η μονογραφία έχει να προσφέρει πρωτογενείς καταγραφές μουσικού υλικού – τραγουδιών – τα οποία όμως παρουσιάζονται μέσα στα κοινωνικά τους συμφραζόμενα (context) (Behague, 1992).

Επομένως η μικρή αυτή έρευνα πέρα απ' τα αρχικά αυτά συμπεράσματα όσον αφορά τα μουσικά χαρακτηριστικά αλλά και την περιγραφή των συμφραζομένων των τραγουδιών (context), έχει να προσφέρει πρωτογενές υλικό για συνέχιση της έρευνας στον ίδιο οικισμό αλλά και στην υπόλοιπη περιοχή και συγκεκριμένο υλικό για την έρευνα της σχέσης του οικισμού αυτού με το δίκτυο αυτό των οικισμών που ονομάζουμε «Δαρνακχώρια», έρευνα που συνηθίζουμε να ονομάζουμε «regional studies» (Κυριακίδου).

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο Α' μέρος περιέχονται πληροφορίες γεωγραφικές, ιστορικές και πολιτιστικές (ήθη, έθιμα κλπ.). Στο Β' μέρος περιέχονται πληροφορίες για τα τραγούδια που καταγράφηκαν, οι μεταγραφές τους καθώς αναλύσεις. Στο τέλος υπάρχει παράρτημα με φωτογραφικό υλικό και cd με τα τραγούδια που καταγράφηκαν.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΔΑΡΝΑΚΟΧΩΡΙΑ ΣΕΡΡΩΝ

Δαρνακοχώρια ή Νταρνακοχώρια ονομάζονται τα εξής πέντε χωριά: Ν. Σούλι (Σουμπάσκιοι), Αγ. Πνεύμα (Βεζνίκο), Εμμανουήλ Παπάς (Δοβίστα), Πεντάπολη (Σαρμουσακλή) και Χρυσό (Τοπολιάνη). Βρίσκονται ανατολικά και βορειοανατολικά της πόλης των Σερρών και σε μία κυκλική θα μπορούσαμε να πούμε διάταξη. Σήμερα διοικητικά ανήκουν στο Δήμο Εμμ. Παπά μαζί με τα χωριά Συκιά, Μέταλλα, Δαφνούδι και Τούμπα. Τα Δαρνακοχώρια είναι ένα σύμπλεγμα χωριών με πολλά κοινά γνωρίσματα, ενιαία φυσική οικονομία και ενιαία γλωσσική ομοιογένεια.

Κάθε μια από τις πέντε κοινότητες λειτουργούσε αυτόνομα, αντιμετωπίζοντας μόνη της τα εσωτερικά της προβλήματα, ενώ όταν υπήρχε κάποιο ουσιαστικό και μεγάλο ζήτημα αντιδρούσαν σε κοινό πολιτειακό πλαίσιο, σαν να ήταν μία, όπως π.χ. σε θέματα εθνικής ταυτότητας, θρησκευτικής οργάνωσης του αγροτικού χωροχρόνου-ημερομηνιακοί σταθμοί και σε γιορτές με κατά τόπους εορτασμούς με συρροή των κατοίκων και των πέντε χωριών. (www.darnakas.gr, Βοζιάνης, 1999, Καρτσιος, 1991)

Η προέλευση του ονόματος Δαρνακοχώρια - Δαρνάκας

Η άγνοια για την προέλευση του ονόματος «Δαρνακοχώρια» δημιούργησε πολλές αντικρουόμενες εκδοχές, αφού ο καθένας με τη φαντασία του έδινε δική του ερμηνεία αναζητώντας τη ρίζα της λέξεως σε διάφορα ονόματα. Μέχρι και το όνομα του πέρση Δαρείου χρησιμοποίησαν, θεωρώντας έτσι τους κατοίκους ως κατάλοιπα του Περσικού στρατού. Η εκδοχή αυτή είναι καθαρώς γέννημα της φαντασίας, αφού, όπως θα φανεί πιο κάτω, η ετυμολογία του όρου είναι αρχαιοελληνική. (Παπακυριάκου)

Ο Γαβριήλ Κουντιάδης στο "Λεύκωμα του Σουμπάσκιοι" το 1925, γράφει ότι το όνομα «Δαρνάκας» προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις "ήδη ώρα" που χρησιμοποιούσαν συγκεκριμένες στη Δωρική διάλεκτο οι κάτοικοι των Δαρνακοχωρίων, για να δηλώσουν τώρα είναι η ώρα π.χ. αντί να πούνε είναι η ώρα να έλθεις, λένε "δάρη να έλθεις". Το "δάρη" προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις ήδη ώρα, σύμφωνα με τους κανόνες της δωρικής διαλέκτου. (Παπακυριάκου, Καρτσιος, 1991)

Η ίδια έννοια συνηθίζεται να λέγεται στο Χρυσό με τις λέξεις "εδώ να", τις οποίες συνδέουν και χάριν εμφάσεως βάζουν και την κατάληξη -κα, οπότε ακούγεται η λέξη εδωνάκα. Η σύνθεση των δύο συντετμημένων λέξεων "δάρη - _δωνάκα" έδωσε το όνομα στους κατοίκους των πέντε χωριών Δαρνάκα. (Παπακυριάκου)

Ο Π. Παπαγεωργίου γράφει: «Δαρνάκινα» ή "Δαρνακοχώρια" ών οι κάτοικοι "Δαρνάκηδες" έλαβον ίσως το όνομα εκ της εν τη ομιλία αυτών συχνής χρήσεως της λέξεως "δάρη", σημαίνουσας και το τώρα (νυν) και το βρέ (du) και το αμέσως και του "νάκα". (Καρτσιος, 1991, Παπακυριάκου)

Η Βουλγαρική εξουσία θέλησε να επωφεληθεί του ονόματος Νταρνακοχώρια στον Μακεδονικό αγώνα του 1904-1908 και επηρέασε το βουλευτή της Αγγλίας Σοδεφέρβ να γράψει σε άρθρα που δημοσιεύτηκαν στις 16-17 Φεβρουαρίου το 1904 στην εφημερίδα «Νέα Ημέρα» του Λονδίνου, ότι τα γνησιότερα ελληνικά χωριά, τα Δαρνακοχώρια, αυτά που υπήρξαν θύματα των Βουλγάρων και υπέστησαν τους περισσότερους διωγμούς, διότι μιλούσαν την πάτριο ελληνική γλώσσα, και πήραν ενεργό μέρος στις εκάστοτε επαναστάσεις για την απελευθέρωσή τους από κάθε ξένο ζυγό και την ένωσή τους με την Ελλάδα, ήταν βουλγαρικά. (Παπακυριάκου)

Έτσι δυσφημίστηκε το όνομα, θεωρήθηκε από μερικούς ως ύβρις, ενώ στην πραγματικότητα φανερώνει την αρχαιότητα και τη γνησιότητα της ελληνικής αυτής φυλής που κατοίκησε από τους αρχαιότερους χρόνους στον τόπο αυτό και διατήρησε έστω και παραφθαρμένη την αρχαία ελληνική Δωρική γλώσσα. Αυτό το αναγνώρισαν και οι ίδιοι οι Βούλγαροι στο Δελτίο της Βουλγαρικής εξουσίας του 1906 και γι αυτό γράφουν: "Εκεί εις τας πόλεις το παν είναι πνιγμένον εις τον Ελληνισμόν, λάβετε παράδειγμα τας Σέρρας". (ο.π.)

Οι Βούλγαροι έκαναν το παν για να παρουσιάσουν τη διάλεκτο των Δαρνακοχωριτών ως σλαβόφωνη. Συγκρότησαν επιτροπή από Ρώσους καθηγητές επιστήμονες το 1900 και επισκέφτηκαν τις Σέρρες και άλλες πόλεις, για να αποδείξουν ότι δήθεν η εθνικότητα και η γλώσσα των κατοίκων αυτών ήταν βουλγαρική. Προσπάθησαν να τους δωροδοκήσουν για να συμπεριλάβουν και τη γλώσσα των Δαρνακοχωριτών στο σλαβικό ιδίωμα, όμως οι καθηγητές Δραγάνωφ και Μάϊκωφ και ο ιστορικός Δορνουβώ δεν δέχτηκαν την δωροδοκία και ο Δραγάνωφ έγραψε στην εφημερίδα "Ειδήσεις Πετρουπόλεως": "Δέον να απαλλάξωμεν της μομφής εκείνης περί της ως σλαβικής ούσης της γλώσσης των Δαρνακοχωριτών και της Μεσημβρινής Μακεδονίας. Δεν μπορούμεν να συγχώμεν

την σλαβικήν γλώσσαν, μήτε να αποδώσωμεν τοιαύτην ιδιότητα στους κατοίκους της Μεσημβρινής Μακεδονιάς ειμή, Εθνικήν, Ελληνικήν". (ο.π.)

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ ΣΕΡΡΩΝ

Το χωριό Εμμ. Παπάς βρίσκεται 17 χιλιόμετρα ανατολικά των Σερρών, σε υψόμετρο 285 μέτρων στους πρόποδες του Μενοικίου όρους, του Μποζ Νταγ, όπως ονομαζόταν παλιά. Είναι η γενέτειρα του ήρωα Εμμανουήλ Παπά, Αρχιστράτηγου των Μακεδονικών Δυνάμεων το 1821, από τον οποίο πήρε και το όνομα. Πριν το 1928 ονομαζόταν « Δοβίστα ». Είναι ένα από τα πέντε Δαρνακοχώρια, μαζί με το Νέο Σούλι, το Άγιο Πνεύμα, το Χρυσό και την Πεντάπολη. (Βοζιάνης, 1999, 2005, www.darnakas.gr)

Ιστορία

Γύρω στα 1350 στο χωριό ζούσαν 30 οικογένειες οι οποίες ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και τη σπορά του βαμβακιού. Γύρω στα 1750 χτίστηκε η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου όπου λειτουργούσε ο Παπα-Λεονταρής, ο παππούς του Εμμ. Παπά. Από το 1380 μέχρι το 1913 το χωριό και η ευρύτερη περιοχή ήταν τουρκοκρατούμενη. Αργότερα στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για αρκετά χρόνια το χωριό βρισκόταν υπό την Βουλγαρική κατοχή. Τους περισσότερους κατοίκους, περίπου 2800, τους είχε την εποχή γύρω στο 1926, μεταξύ των οποίων και αρκετοί πρόσφυγες εργάτες που δούλευαν στα καπνεργοστάσια του χωριού, καθώς ο Εμμ. Παπάς ήταν μεγάλο καπνοχώρι. Οι κάτοικοι μέχρι το 1970 ήταν καθαρά γηγενείς ντόπιοι «Νταρνάκηδες», αλλά μετά την αστυφιλία και τη μετακίνηση του πληθυσμού έχουν αλλοιωθεί τα δημογραφικά στοιχεία του χωριού. Σήμερα ο αριθμός των κατοίκων του, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, ανέρχεται στους 1125. (www.darnakas.gr, Βοζιάνης 1999, 2005)

Εκπαίδευση

Οι άνθρωποι της Δοβίστας ήταν φιλοπρόοδοι τα τελευταία 200 χρόνια με φιλόπρωχες αδελφότητες και με μεγάλη πνευματική κίνηση.

Το 1906 χτίστηκε στο χωριό το σημερινό Παλιό Σχολείο με το όνομα «Εκπαιδευτήρια Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Δοβίστης», δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Περιελάμβανε Αρρεναγωγείο, Παρθεναγωγείο και

Νηπιαγωγείο. Δίδασκαν δάσκαλοι που πληρωνόταν από την επιτροπή της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου.

Το 1883 ιδρύθηκε σύλλογος με την ονομασία «Φιλοπρόοδος Αδελφότης Δοβίστης» που είχε εθνικό σκοπό, να ενώσει τους Έλληνες εναντίον των Σλάβων που είχαν σαν κύριο στόχο να προσαρτήσουν την Μακεδονία στην Βουλγαρία με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Το 1910 ιδρύθηκε κι άλλος σύλλογος με το όνομα «Μουσικογυμναστικός Σύλλογος Αρετή» με σκοπό ίδιο με του παραπάνω συλλόγου.

Σήμερα το χωριό έχει Δημοτικό Σχολείο και Νηπιαγωγείο με μικρό όμως αριθμό παιδιών. (Βοζιάνης, 2005, www.darnakas.gr)

Ασχολίες των κατοίκων

Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την καλλιέργεια του καπνού και των σιτηρών. Η κτηνοτροφία φθείρεται συνεχώς, καθώς και η καλλιέργεια του καπνού μετά από λίγα χρόνια, όπως φαίνεται θα ελαχιστοποιηθεί, αφού οι σημερινοί καπνοπαραγωγοί είναι σήμερα πάνω από 55 χρονών, και κανένας από τους λίγους νέους που υπάρχουν στο χωριό προτίθεται να ασχοληθεί με τον καπνό. (www.darnakas.gr)

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΗΡΩΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ

Ο Εμμανουήλ Παπάς¹ γεννήθηκε το 1773 στο χωριό Δοβίστα του Ν. Σερρών. Ο πατέρας του που ήταν ιερέας και είχε το αξίωμα του Οικονόμου, ήταν κυρίαρχη μορφή στη Δοβίστα κατά τα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Επηρεασμένος ίσως από τα κηρύγματα του Ρήγα Φερραίου δεν παρέλειπε κάθε φορά που λειτουργούσε στην εκκλησία, να υπενθυμίζει στους χριστιανούς ότι «θα δείτε μια μέρα που θα ανατείλει το ιλαρό φως» και εννοούσε την ελευθερία. Έτσι ξεσήκωνε τα πλήθη και γι' αυτό ο λαός τον ονόμαζε και Παπαλεονταρή ή Λεονταρή.

Έτσι λοιπόν και εξαιτίας του πατέρα του, η αγάπη για την πατρίδα και την ελευθερία είχε καλλιεργηθεί στην ψυχή του Εμμ. Παπά από πολύ νωρίς, όταν ήταν ακόμη μικρό παιδί.

Αποφοιτώντας από το ελληνικό σχολείο των Σερρών ο Εμμανουήλ Παπάς, επέστρεψε στο χωριό του, τη Δοβίστα, και ασχολήθηκε με το μικρεμπόριο. Παντρεύτηκε τη Φαίδρα ή Αφέντρα, μια κοπέλα από ευκατάστατη οικογένεια, με την οποία απέκτησε έντεκα παιδιά, οκτώ αγόρια και τρία κορίτσια.

Γύρω στα 1807 εγκαταστάθηκε σχεδόν μόνιμα στις Σέρρες, χωρίς όμως να χάσει την επαφή του με το χωριό του. Σιγά σιγά απέκτησε πολύ μεγάλη οικονομική δύναμη. Είχε εμπορικά καταστήματα στην πόλη των Σερρών και στη Θεσσαλονίκη και ίδρυσε Τράπεζες στη Βιέννη με υποκαταστήματα στην Κων/πολη. Για ένα μεγάλο διάστημα ήταν Επίτροπος στην Μητρόπολη των Αγίων Θεοδώρων στις Σέρρες αλλά και πολλά χρόνια χρημάτισε και Δημογέροντας. Η περιουσία του υπολογιζόταν πάνω από 300 χιλιάδες δίστηλα χρυσά τάλτρα, αμύθητο ποσό για την εποχή.

Η προσωπικότητα του Εμμ. Παπά ήταν μία από τις πιο σπάνιες μορφές την εποχή εκείνη. Μπορεί να ήταν Έλληνας, όμως ένιωθε ελεύθερος και ο λόγος του ήταν σχεδόν νόμος απ' όλους. Πέτυχε όμως να εκτιμάτε από όλους και να υποκλίνονται στο πέρασμά του όχι μόνο οι χριστιανοί, αλλά και οι Τούρκοι και οι Εβραίοι.

Όπως τον περιγράφουν οι ιστορικοί, «ήταν μέτριος στο ανάστημα και είχε γρήγορο βάδισμα. Σαν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ήταν ο μακρύς λαιμός του το αετίσιο βλέμμα του και κοντά σ' αυτά τα χαρακτηριστικά ήταν επίσης στα λόγια του πειστικός, με ένα μικρό χαμόγελο πάντοτε. Μιλούσε αργά, προφέροντας τις λέξεις

¹ Οι πληροφορίες αυτού του υποκεφαλαίου είναι μία συνοπτική παρουσίαση πληροφοριών που περιέχονται στο βιβλίο του Βοζιάνη, 2005.

ήρεμα. Έλεγε λίγα λόγια και σοβαρά, περιμένοντας πάντοτε τους άλλους να ομιλήσουν πρώτοι και όταν τον ερωτούσαν, τότε μόνο απαντούσε. Σε συνεδριάσεις ή συναναστροφές λάβαινε το λόγο πάντα τελευταία, λέγοντας συνήθως ορθή γνώμη την οποία δεχότανε οι παρευρισκόμενοι».

Δεν ήταν όμως μόνο αυτά τα χαρίσματά του. Έδειχνε καλοσύνη και συμπόνια προς όλους τους συνανθρώπους βοηθώντας τους όποτε του το ζητούσαν. Πολλές φορές εξαγόραζε με δωροδοκίες τους κατακτητές για να σώσει Έλληνες και Οθωμανούς από την αγχόνη.

Είχε πολλές γνωριμίες στην Υψηλή Πύλη, πράγμα που βοηθούσε τα συμφέροντα των χριστιανών στην περιοχή των Σερρών. Με τις δικές του μεσολαβήσεις επίσης, αλλά και με τις δικές του οικονομικές ενισχύσεις, χτίστηκαν από τα θεμέλια νέες εκκλησίες. Κάτι που απαγορευόταν την εποχή εκείνη, γιατί επιτρεπόταν μόνο η συντήρηση των παλιών εκκλησιών. Έτσι στα 1805 κτίστηκε στο χωριό Δοβίστα ο μεγαλοπρεπής ναός του Αγίου Αθανασίου και εκείνος της Αγίας Παρασκευής στο Άγιο Πνεύμα Σερρών, οι οποίοι σώζονται μέχρι σήμερα σε άριστη κατάσταση. Στην πόλη των Σερρών ενίσχυσε οικονομικά πολλά κοινωφελή ιδρύματα και φιλόπτωχες αδελφότητες.

Τον Οκτώβρη του 1817, λόγω κάποιας ισχυρής διαμάχης με τον διοικητή των Σερρών, Γιουσούφ μπέη, αναγκάστηκε να φύγει κρυφά για την Κων/πολη. Εκεί μύηθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Στις 21 Δεκεμβρίου 1819, σε ηλικία 47 ετών, ορκίστηκε μέλος της Φιλικής Εταιρείας και αμέσως ανέλαβε τη θέση του αρχιταμία για λίγο καιρό στην Κων/πολη, με σκοπό να συγκεντρώσει χρήματα για τον Αγώνα. Διέθεσε μεγάλο μέρος της περιουσίας του για τον Αγώνα αγοράζοντας όπλα και πολεμοφόδια.

Αργότερα τον Φεβρουάριο του 1821, όταν άρχισε ο αγώνας στη Μολδοβλαχία, ο Εμμ. Παπάς πήρε εντολή να πάει στη Μακεδονία για να οργανώσει την Επανάσταση. Στις 17 Μαΐου 1821 ο Εμμ. Παπάς κήρυξε την Επανάσταση στη Μακεδονία. Έγινε επίσημη δοξολογία στις Καρυές του Αγίου Όρους και ανακηρύχθηκε επίσημα «Αρχηγός και Υπερασπιστής της Μακεδονίας». Πολέμησε με ανδρεία και αυτοθυσία στις περιοχές της Θεσσαλονίκης και της Χαλκιδικής και κατάφερε να κρατήσει για πάνω από 7 μήνες ζωντανή την επανάσταση στη Μακεδονία και ανάγκασε αρκετές χιλιάδες τουρκικών στρατευμάτων (8.000 του Γιουσούφ, 3.000 ιππικό και 30.000 πεζικό του Μπαϊράμ πασά και πάνω από 14.000 στρατό του Λουμπούτ) να παραμείνουν στη Μακεδονία και δόθηκε η ευκαιρία στις

επαναστατικές δυνάμεις του νότου να εδραιώσουν την επανάσταση, χωρίς πολύ μεγάλη στρατιωτική πίεση. Η επανάσταση στη Μακεδονία έφερε αναστάτωση στο σουλτάνο και έδωσε θάρρος να ξεσηκωθούν και τα μη επαναστατημένα διαμερίσματα της χώρας.

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1821 ο Εμμ. Παπάς ανακηρύχθηκε από τον Δημήτριο Υψηλάντη «Αρχηγός και Διοικητής του Αγίου Όρους, της Κασσάνδρας και της Θεσσαλονίκης».

Οι Τούρκοι για αντίποινα στην επανάσταση στη Μακεδονία, προέβησαν σε βανδαλισμούς και αγριότητες σε βάρος του άμαχου πληθυσμού της Χαλκιδικής, Σερρών, Θες/νίκης, Βέροιας και Νάουσας. Ανάμεσά τους συλλήφθηκε και φυλακίστηκε και η οικογένεια του Εμμ. Παπά, και καταδικάστηκαν σε θάνατο με αποκεφαλισμό. Με τη μεσολάβηση όμως του μητροπολίτη των Σερρών Χρύσανθου, τελικά σώθηκαν και αποφυλακίστηκαν φυσικά με το αζημίωτο σε χρήμα και χρυσαφικά.

Τον Οκτώβρη του 1821 τα πράγματα στη Μακεδονία άρχισαν να δυσκολεύουν. Από τη μία οι πιέσεις από τους Τούρκους ήταν πολύ μεγάλες και από την άλλη δεν υπήρχε καμία βοήθεια σε ανθρώπινο και πολεμικό υλικό από την προσωρινή κυβέρνηση. Κάτω από αυτές τις συνθήκες λοιπόν η Κασσάνδρα και η Σιθωνία έπεσαν ξανά στα χέρια των Τούρκων κατακτητών. Ο Εμμ. Παπάς κατέφυγε στο Άγιον Όρος, και από εκεί, απογοητευμένος από την κακή τροπή των πραγμάτων, αποφάσισε να κατέβει στην Ύδρα για να συνεχίσει τον Αγώνα μαζί με τους γνωστούς του Υψηλάντη, Κουντουριώτη κ.α.

Στο πλοίο λοιπόν, πηγαίνοντας για την Ύδρα, στις 5 Δεκεμβρίου 1821 ο Εμμανουήλ Παπάς πέθανε. Κηδεύτηκε μεγαλοπρεπώς στην Ύδρα, στο Ναό της Υπαπαντής πλάι στους τάφους επίσημων Υδραίων με τιμές Αρχιστράτηγου.

Ως ελάχιστη ένδειξη τιμής στον μεγάλο ήρωα Εμμανουήλ Παπά, οι συγχωριανοί του έδωσαν στη γενέτειρά του το όνομα του. Και πλέον το χωριό Δοβίστα των Σερρών ονομάζεται Εμμανουήλ Παπάς. Επιπλέον, κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή του Δεκέμβρη, τελείται ιερό μνημόσυνο στην μνήμη του.

ΤΟ ΔΑΡΝΑΚΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ

Το Δαρνάκικο γλωσσικό ιδίωμα παρουσιάζει κάποιες ιδιομορφίες στο τυπικό και στην προφορά. Διάφοροι μελετητές όπως ο Κάρτσιος Β. ,ο Μπέγκος Αν. κ.α., αναφέρουν ότι το Δαρνάκικο ιδίωμα έχει αρχαϊκό χαρακτήρα, καθώς έχουν καταγραφεί κατά καιρούς από διάφορους ερευνητές πάρα πολλές λέξεις είτε ατόφιες (γνήσιες) της αρχαίας ελληνικής γλώσσας (και μάλιστα δωρικής διαλέκτου) είτε λίγο παραφθαρμένες με συνιζήσεις και συγκοπές. (Κόκκινος, 1998)

Στα 1862 ο Ι. Πανταζίδης δημοσίευσε στη μηνιαία φιλολογική εφημερίδα «Φιλίστωρ» μακεδονικές λέξεις, που συγκέντρωσε από την περιοχή των Σερρών και της Χαλκιδικής. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Τοιαυτά τινα φρονούντες και προ της εκδόσεως του Φιλίστορος, ηρχίσαμεν ευθύς ως ήλθαμεν να συλλέγωμεν λέξεις μακεδονικάς ουχί μετ' επιμελίας, αλλ' όπως η τύχη έφερεν αυτάς εις τας ακοάς ημών και μάλλον χάριν διατριβής ή προς ωρισμένον τινά σκοπόν. Και συλλέξαντες ούτως ολίγας παραθέτομεν αυτάς εν τοις εξής μετα σύντομον τινών παρατηρήσεων. Ομολογούμεν όμως ότι ηδύνατο τις πλειοτέραν ευκαιρίαν έχων και εις τα πέριξ χωρία περιερχόμενος, ιδίως δε τα λεγόμενα Δαρνάκικα, να συλλέξη περισσοτέρας διότι κατά την ομολογίαν πολλών εκεί απαντώσι μάλιστα παρά ταις γυναιξί λέξεις δύσληπτοι εις τους κατοίκους της πόλεως, αλλ' εξ άπαντως ελληνι καί, επειδή ούτε βουλγαρικάί είναι ούτε τουρκικάί.» (ο.π.)

Σε γενικές γραμμές το "Νταρνάκικο" γλωσσικό ιδίωμα, μοιάζει πάρα πολύ με το ιδίωμα των γηγενών Μακεδόνων των περιοχών Νιγρίτας, Παγγαίου, Χαλκιδικαίων και Δυτικομακεδόνων, δεδομένου ότι ένα μεγάλο μέρος της περιοχής των Σερρών κατοικήθηκε από Δυτικομακεδόνες που στις αρχές του 1780 έφυγαν από την περιοχή τους για να γλιτώσουν από τον Αλή Πασά. (Κόκκινος, 1998, Βοζιάνης, 1999)

Ας εξετάσουμε παρακάτω τα γλωσσικά και ιδιοματικά φαινόμενα που παρατηρούνται στην Δαρνάκικη ομιλία.

- Το ιδίωμα αυτό, όπως ανέφερα και παραπάνω, ανήκει στη μεγάλη ομάδα των βορείων ελληνικών ιδιωμάτων που έχουν κοινά γνωρίσματα την λεγόμενη κώφωση των φθόγγων ο, ε, την αποβολή των άτονων ι, ου, ηχητικές μεταβολές φωνηέντων, συμφώνων κτλ. (Κόκκινος, 1998, Βοζιάνης, 1999)

- Ένα σπάνιο γλωσσικό φαινόμενο που παρατηρείται, είναι ο τονισμός πέραν της προπαραλήγουσας, αλλά μόνο στα ρήματα. π.χ. *ίφισαμι* (φέραμε), *χαίρουμασταν* (χαιρόμασταν), *πήγισαμι* (πηγαίναμε) κτλ. (Κόκκινος, 1998)
- Άλλος γλωσσικός ιδιοματισμός είναι η κατάληξη *-τσι* στο β' ενικό της προστακτικής. π.χ. *πλύτσι* (πλύσου), *νίφτισι* (πλύσου) κτλ. (ο.π.)
- Περίεργος επίσης είναι ο σχηματισμός της προστακτικής σε *-ους* π.χ. *κοιμηθούς* (κοιμήσου), *παντρεφτούς* (παντρέψου) κτλ. (ο.π.)
- Επίσης στις καταλήξεις των ρημάτων το *-αι* και το *-ε* μετατρέπεται σε *-ι* στο β' και γ' ενικό πρόσωπο και στο α' και β' πληθυντικό. π.χ. *κάθητι* (κάθεται), *κουράσκαμι* (κουρασθήκαμε), *πήγισ* (πήγες) κτλ. (Βοζιάνης, 1999)
- Συνήθης είναι η μετάθεση συμφώνων. π.χ. *άσπηρ* (άσπρη), *κίτιρνους* (κίτρινος), *σκρόψι* (σκόρπισε), *δοράκινο* (ροδάκινο) κτλ. (Κόκκινος, 1998, Βοζιάνης, 1999)
- Συχνή είναι επίσης και η αλλοίωση συμφώνων. π.χ. *ήρταν* (ήρθαν), *ανέφκα* (ανέβηκα), *χτάζου* (κοιτάζω), *φημιρίδα* ή *θημιρίδα* (εφημερίδα), *θοκο μ'* (δικό μου) κτλ. (Βοζιάνης, 1999)
- Περίεργη είναι η μετάθεση του *-ου* στην αντωνυμία μου. π.χ. *πατέραζ ουμ* (ο πατέρας μου), *θείοζ ουμ* (ο θεός μου) κτλ. (ο.π.)
- Αξιοσημείωτη είναι η κατάληξη σε *-ουδ* και *-ούδα* στα υποκοριστικά. π.χ. *πιδούδ'* (παιδάκι), *λαμπούδα* (λαμπίτσα) *δαχλούδ'* (δαχτυλάκι), *φωτιούδα* (φωτίτσα) κτλ. (Κόκκινος, 1998, Βοζιάνης, 1999)
- Οι καταλήξεις των μεγενθυτικών είναι σε *-α*, *-άρα*, *-αρους*. π.χ. *καφελικ* – *καφελίκα* – *καφελκάρα* (μπρίκι), *σκύλαρους* (σκύλος) κτλ. (Βοζιάνης, 1999)
- Μοναδική είναι επίσης η χρήση του «γιατί» και του «αφού» στο τέλος της πρότασης και όχι στην αρχή. π.χ. «έλα να σι πω σε βαστώ γιατί» (έλα να σου πω γιατί δεν αντέχω) κτλ. (Κόκκινος, 1998)
- Πολύ συχνή είναι και η πρόσθεση ενός *α* (όχι του στερητικού) στην αρχή μερικών λέξεων, χωρίς να αλλάζει η σημασία της λέξεως. π.χ. *αχελώνα* (χελώνα), *αβασκάνω* (βασκάνω = ματιάζω), *αντρέπουμι* (ντρέπομαι) κτλ. (Βοζιάνης, 1999)

- Επίσης σε μερικές λέξεις παρατηρείται η μεταβολή αρχικών φωνηέντων σε α και ο. π.χ. *αρνιθώνας* και *αρνίθια* (ορνιθώνας και ορνίθια), *αζάδελφος* (εξάδελφος), *αψηλός* (υψηλός), *όξου* (έξω) κλπ. (ο.π.)
- Στο Νταρνάκικο ιδίωμα αλλά και γενικώς στο βορειοελλαδίτικο η αφαίρεση φωνηέντων είναι ένα πολύ συχνό φαινόμενο. Μερικά παραδείγματα που αποβάλλεται το αρχικό φωνήεν: *νικατώνω* (ανακατώνω), *πιδέξιους* (επιδέξιους) κλπ. Μερικά παραδείγματα που αποβάλλονται ενδιάμεσα φωνήεντα: *πκάμισο* (πουκάμισο), *παραθρούδ'* (παραθυράκι), *πόμνει* (απόμεινε), *γρουν* (γουρούνι) κτλ. (ο.π.)
- Παρατηρείται επίσης μερική αποβολή του άτονου ι στο τέλος μιας λέξης. Την ονομάζουμε μερική αποβολή, γιατί το τελικό ι δεν αποβάλλεται εντελώς, αλλά ακούγεται μέρος αυτού. Αυτό βέβαια είναι δύσκολο να αποδοθεί φραστικά αλλά μόνο ακουστικά. Παραδείγματος χάρη στη λέξη *φουρκάλ'* (σκούπα), πλάι στο λ ακούγεται λίγο και το ι πολύ υγρό. Παρόμοια λένε και *θελ'ς*, *Μιχάλ'ς* κτλ., όπου η κατάληξη - λης σχεδόν ακούγεται. (Βοζιάνης, 1999)
- Επίσης κάτι που συνηθίζεται πάρα πολύ όχι μόνο από τους Νταρνάκες αλλά και από όλους τους Σερραίους είναι η πολύ παχιά προφορά του γράμματος σ καθώς και των ζ, ξ, ψ, μπροστά από τα γράμματα ε και ι. π.χ. η λέξη ψάρια ακούγεται σχεδόν ψιάρια, ζεστά ακούγεται σχεδόν ζιεστά κτλ. (ο.π.)
- Τέλος τα ρήματα που συντάσσονται με γενική προσωπικής αντωνυμίας στο δαρνάκικο γλωσσικό ιδίωμα συντάσσονται με αιτιατική. π.χ. *σι λέου* αντί σου λέω, *σι ουμιλώ* αντί σου μιλώ κλπ. Επίσης για έμμεσο αντικείμενο χρησιμοποιείται αιτιατική αντί για γενική. π.χ. *τουν ψιμάτσα* (του είπα ψέμματα), *τουν είπα* αντί του είπα, *μι δίν'ς* αντί μου δίνεις κτλ. (ο.π.)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΑ ΝΤΑΡΝΑΚΟΧΩΡΙΑ

Τα Νταρνακοχώρια² αποτελούν σήμερα ένα θαυμαστό αξιοθέατο του Ν. Σερρών καθώς η παλιά Μακεδονική αρχιτεκτονική, με την οποία είναι χτισμένα, δεν έχει αλλοιωθεί πολύ μέχρι τις μέρες μας. Ας περιγράψουμε παρακάτω αυτή την αρχιτεκτονική.

Τα σπίτια των χωριών αυτών, στα παλιά χρόνια, χτιζόταν χωρίς κανένα ρυμοτομικό σχέδιο (αυτό δείχνουν τα «οφειοειδή» στενά δρομάκια), συνήθως διώροφα ή τριώροφα. Ήταν ψηλοτάβανα (σε αντίθεση με το τούρκικο πρότυπο, που ήταν χαμηλοτάβανα και μονώροφα), υγιεινά και άνετα και γενικά χτισμένα με μια τέτοια αρχιτεκτονική, που να εξυπηρετεί την καθημερινή ζωή και τις γεωργικές ασχολίες στις μεγάλες συνήθως «πατριαρχικές» οικογένειες.

Έχουμε λοιπόν, δύο τύπους σπιτιών. Τον πρώτο τύπο αντιπροσωπεύουν τα διώροφα σπίτια με μεγάλο ξύλινο μπαλκόνι (τσαρντάκι), σκεπαστό με ξύλινα κάγκελα (παρμάκια). Τα θεμέλια και ο πρώτος όροφος ήταν πέτρινα με πάχος του τοίχου περίπου μισό μέτρο, που κρατούσε δροσιά το καλοκαίρι και ζέστη το χειμώνα, ενώ ο δεύτερος όροφος αποτελούνταν από τοίχους με λεπτές διαγώνιες και κάθετες σανίδες, από μέσα γεμάτους με ξηρολιθιά (πλιθιά) κι απ' έξω επιχρισμένους με ασβέστη (τεχνική του «τσατμά»).

Μία παραλλαγή του «τσατμά», για τους μεσότοιχους του ορόφου και συνήθως για αυτούς που βλέπανε προς το προαύλιο, ήταν ο τύπος του «μπαταλντί», μια κατασκευή ελαφρύτερη από αυτήν του «τσατμά», που σημαίνει κτιστό διαχώρισμα με λεπτή ξυλεία και αμμοκονίαμα, επιχρισμένο με ασβέστη, ώστε να έχει εμφάνιση τοίχου.

Ο δεύτερος τύπος σπιτιών αντιπροσωπεύεται από τριώροφα σπίτια, τα οποία έχτιζαν χτίστες που ερχόταν από την περιοχή της Ηπείρου. Τα σπίτια αυτά λοιπόν έχουν τους εξής χώρους:

Στον πρώτο όροφο (κάτω πάτωμα ή κατώι) ήταν οι αποθήκες τροφίμων όπου φυλάσσονταν τα άλευρα, τα σιτηρά κ.α. , τα κελάρια με τα βαρέλια του κρασιού, και καμιά φορά και ο στάβλος των ζώων (αχούρι).

Στον δεύτερο όροφο ήταν η κουζίνα (μαγεριό), το σαλόνι, το καθιστικό και η χαγιάτα (μπαλκόνι-τσαρντάκι)

² Οι πληροφορίες του υποκεφαλαίου αυτού περιέχονται στην μελέτη του Κόκκινου (1998)

Στον τρίτο όροφο βρισκόταν τα υπνοδωμάτια (ουντάδες).

Κάθε όροφος είχε το τζάκι (χουτζιάκι) καθώς και ντουλάπια (μουσιάντρες). Στο ταβάνι (σημερινή σοφίτα) αποθήκευαν τα σαντάλια του καπνού, καθώς επίσης και στο υπόγειο (κούι), που σκεπαζόταν με την «γκλαβάνη» (καταπακτή). Επίσης στο προαύλιο κάθε σπιτιού υπήρχε ένας πέτρινος φούρνος, καθώς και η τουαλέτα που την ονόμαζαν «χρεία» ή «αναγκαίο».

ΦΟΡΕΣΙΑ

Η παρακάτω φορεσιά³ φοριόταν από τους κατοίκους των Δαρνακοχωριών μέχρι περίπου τη δεκαετία του '20. Από εκεί και ύστερα άρχισαν να υιοθετούνται τα ευρωπαϊκά ή «φράγκικα» ενδύματα. Σήμερα μόνο κάποιες λιγοστές ηλικιωμένες γυναίκες συνεχίζουν την παράδοση και ντύνονται με την τοπική αυτή ενδυμασία. Ας περιγράψουμε λοιπόν την τοπική φορεσιά:

Η ανδρική φορεσιά συνήθως αποτελούνταν από:

1. Φέσι μπλε στο κεφάλι στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και ύστερα τραγιάσκα ή κασκέτο.
2. Χοντρό μάλλινο γιλέκο μαύρου χρώματος.
3. Άσπρο βαμβακερό πουκάμισο με μανίκια, μακρύ μέχρι το γόνατο (φοριόταν κάτω από το γιλέκο).
4. Στη μέση κόκκινο ή μαύρο φαρδύ ζωνάρι (ζ'νάρ').
5. Εσώβρακο που έφτανε κάτω από το γόνατο και δένονταν με τα «πατσαλίκια».
6. Κάλτσες χοντρές μάλλινες πλεγμένες στο χέρι με σχέδια.
7. Τσαρούχια (τσιρβούλια) από δέρμα ζώου, συνήθως γουρουνιού.
8. Σαλβάρια ή σαλβάρια (αντί παντελόνι) με φαρδιά τη σέλα από μαύρο ή γκριζό «σαγιάκι» στον αργαλειό υφασμένο.
9. Μαύρο ή γκριζό κοπαράνι (πανωφόρι) στη ράχη.
10. Ντουλαμά αλατζένιο (είδος γιλέκου) κάτω από το κοπαράνι.

Η γυναικεία φορεσιά αποτελούνταν από:

1. Μαντήλα (σιαμί) στο κεφάλι.
2. Φουστάνι (φ'σταν'), φόρεμα μεταξωτό ή αλατζένιο μακρύ μέχρι τον αστράγαλο.
3. Φούστα μάλλινη ή πουκαμίσα μακριά, κάτω από το φουστάνι.
4. Ποδιά κεντημένη με ζωηρά χρώματα, μπροστά και πάνω από το φουστάνι.
5. Ζώνη (σιάλι) στη μέση.
6. Οι παντρεμένες αλλά και οι νύφες στο γάμο φορούσαν φλουριά στο στήθος.
7. Πανωφόρι (τζιουμπές ή τζιμπές) από τσόχα, το καθημερινό, και το επίσημο (γκρίζινο), υφασμένο στον αργαλειό.
8. Παντόφλες.

³ Οι πληροφορίες του υποκεφαλαίου αυτού περιέχονται στην μελέτη του Κόκκινου (1998).

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΓΕΝΝΗΣΗ

Μόλις γεννιόταν⁴ το παιδί, το έπαιρνε η μαμή και το έπλενε καλά μέσα σε μία λεκάνη, στην οποία είχαν ρίξει προηγουμένως αλάτι και χρήματα. Τη λεχώνα την έπλενε μετά από τρεις μέρες στο «θερμό». Θερμό λέγανε το καζάνι στο οποίο η μαμή ζέσταινε νερό. Έβαζε μέσα και διάφορα βοτάνια. Με το νερό αυτό έπλενε λοιπόν τη λεχώνα και της έβαζε καθαρά ρούχα. Για τρεις μέρες λοιπόν μετά τη γέννα, η λεχώνα δεν επιτρεπόταν να βγει έξω από το δωμάτιό της. Δεν την άφηναν μόνη της βέβαια μες το δωμάτιο. Κάποιος ήταν πάντα μαζί της. Την τρίτη ημέρα η μαμή έρχινε στο πρόσωπο της λεχώνας μία πετσέτα, της έδινε ένα κομμάτι ψωμί, ένα κρεμμύδι και ένα μπαστούνι και την έβγαζε στο τσαρδάκι.

Στο κατώφλι του σαλονιού έβαζαν μια κούπα γεμάτη με νερό, την οποία κλωτσούσε η λεχώνα. Αν η κούπα γυρνούσε ανάποδα, λέγανε ότι το επόμενο παιδί που θα γεννιόταν θα ήταν αγόρι. Την τρίτη ημέρα επίσης πήγαινε στο σπίτι της λεχώνας ο παπάς και διάβαζε σχετική ευχή. Για σαράντα μέρες πρωί και βράδυ οι συγγενείς της λεχώνας θύμιαζαν το δωμάτιό της.

Από την πρώτη μέρα μετά τη γέννηση του παιδιού, κρεμούσαν στην πόρτα του δωματίου της λεχώνας, μία πετσέτα και μία κόκκινη κορδέλα για να μην μπαίνει κανείς μέσα. Στον τοίχο, πάνω από το προσκέφαλό της, έκαναν με μελάνι ή με μουντζούρα τρεις σταυρούς. Επίσης έκαναν και ένα σταυρό στο μέτωπό της. Στο στήθος της κρεμούσαν μία σκελίδα σκόρδο κι ένα χρυσαφικό με μία κόκκινη κορδέλα. Αυτά τα διατηρούσε για σαράντα μέρες και γίνονταν για να μη την ματιάζουν.

⁴ Αυτό το υποκεφάλαιο αποτελείται από πληροφορίες από συνέντευξη με Βελλή Μαγδαληνή 20/5/2006, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών και από πληροφορίες από την μελέτη των Ψαθά (1979). Οι πληροφορίες από την επιτόπια έρευνα και από την παραπάνω μελέτη συνέπιπταν οπότε δεν θεωρήθηκε απαραίτητο να γίνει μεταξύ τους σύγκριση.

ΓΑΜΟΣ – ΕΘΙΜΑ ΓΑΜΟΥ⁵

Α) Διάλεγμα της νύφης – Προξενιό

Συνήθως η «επιλογή» της νύφης γινόταν στα πανηγύρια και στους διάφορους χορούς. Εκεί μαζευόταν τα νέα κορίτσια της παντρείας και τα παλικάριά και γνωρίζονταν μεταξύ τους. Ακόμη και οι συγγενείς των νέων αγοριών έψαχναν υποψίες νύφες για τους γιους τους, που να είναι όμορφες, να είναι από καλή οικογένεια και να έχουν προίκα.

Αφού λοιπόν γινόταν η επιλογή της νύφης ξεκινούσε το προξενιό. Στέλνονταν λοιπόν από τη οικογένεια του παλικάριου στο σπίτι της υποψήφιας νύφης ο προξενητής, που ήταν πρόσωπο σεβαστό, και έκανε το προξενιό. Αν η κοπέλα δεχόταν και συμφωνούσε και οι οικογένεια της, έκαναν τις συνεννοήσεις για την προίκα. Έπειτα ο προξενητής έπαιρνε τα «σμάδια», που είναι οι βέρες, και τα πήγαινε στο σπίτι της νύφης ανεπίσημα. Ύστερα από μερικές μέρες γινόταν ο αρραβώνας.

Β) Αρραβώνας

Ο αρραβώνας ή η αρραβώνα, γινόταν συνήθως στο σπίτι της νύφης αφού είχε προηγηθεί βέβαια το προξενιό, όπου είχαν ανταλλάξει τα «σμάδια». Συγκεντρωνόταν μόνο οι πολύ συγγενείς των μελλοννυμφων και άλλαζαν τις βέρες. Έδιναν τα δώρα στη νύφη, που συνήθως ήταν 1-2 «μπουρλιές», σειρές, φλουριά τουλάχιστον, τα οποία κρεμούσαν στο στήθος, το «σπαλέτο», που ήταν μία λουλουδάτη μαντίλα κεντημένη ολόγυρα, το «ζ'ναρ'», μία ζώνη με μεγάλο ασημένιο τοκά, και διάφορα στολίδια για το «σουργούτσ'». Το «σουργούτσ'» ήταν ένα κομμάτι μεταξωτό ύφασμα, στο οποίο έδιναν ένα σχήμα ημισφαιρικό, γέμιζαν το εσωτερικό του με βαμβάκι και το κρεμούσαν στον κρόταφο. Γύρω από το «σουργούτσ'» κρεμόταν διάφορα στολίδια. Στη συνέχεια η νύφη δώριζε στον γαμπρό ένα πουκάμισο, ένα

⁵ Οι πληροφορίες για το έθιμο του γάμου προέρχονται α) από συνέντευξη με Στεργιανή Νικόλτσιου 13/5/2006, με Αποστολία Κάτου 14/5/2006 και Ιωάννη και Μαγδαληνή Βελλή 20/5/2006, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών και β) από τις μελέτες του Κόκκινου, 1998, σελ. 159-161 και του Βοζιάνη, 1999, σελ. 134-137. Οι πληροφορίες από την επιτόπια έρευνα και από τις παραπάνω μελέτες συνέπιπταν οπότε δεν θεωρήθηκε απαραίτητο να γίνει μεταξύ τους σύγκριση.

μαντήλι και «τσιράπια», κάλτσες. Έπειτα ακολουθούσε γλέντι με κεράσματα, κρασί και γλυκά.

Γ) Γάμος

Ο γάμος γινόταν συνήθως Κυριακή. Από την Παρασκευή λοιπόν, τρία κορίτσια με στολισμένα πανέρια γύριζαν μέσα στο χωριό από σπίτι σε σπίτι και προσκαλούσαν στο γάμο τους συγγενείς και τους φίλους προσφέροντας ένα μήλο ή ένα λεμόνι λέγονταν: «Να 'στι καλισμέν' (στον τάδε) τη χαρά». Γενικά όμως θεωρούνταν καλεσμένοι στο γάμο όλοι οι συγχωριανοί χωρίς ιδιαίτερη πρόσκληση. Εξάλλου στα “παλιά χρόνια” ένας γάμος ήταν μεγάλο γεγονός για το χωριό που τάραζε τη μικρή κοινωνία και έδινε την ευκαιρία να γλεντήσουν, να τραγουδήσουν, να χορέψουν και να διασκεδάσουν.

Έπειτα γινόταν και το κάλεσμα του κουμπάρου. Τρία άτομα από το σόι του γαμπρού πήγαιναν στο σπίτι του κουμπάρου έχοντας μαζί τους φαγητό ψάρι (γριβάδι), κοτόπουλο, κρασί και γλυκά. Αυτός τους υποδέχονταν, τους κερνούσε και αυτοί τον προσκαλούσαν λέγοντας την ευχή «Αιντε πάντα άξιος, να ζήσ' τα' αντρόννο».

Την παραμονή του γάμου, που συνήθως ήταν Σάββατο, πήγαινε ο κόσμος στα σπίτια του γαμπρού και της νύφης και βοηθούσαν στο στρώσιμο των προικιών. Άπλωναν σχοινιά σε ένα δωμάτιο και κρεμούσαν τα προικιά. Το βράδυ της ίδιας ημέρας στήνονταν γλέντι με μουσική και χορό στα σπίτια των μελλονύμφων.

Την επόμενη μέρα, μετά την εκκλησία, πήγαινε ο κόσμος στα σπίτια του γαμπρού και της νύφης και έδινε διάφορες ευχές: «Οι ώρες οι καλές», «Να ζήσετε» κλπ..

Λίγες ώρες πριν το γάμο μαζεύονταν συγγενείς και φίλοι στα σπίτια των μελλονύμφων και βοηθούσαν στην ετοιμασία του γαμπρού και της νύφης. Εκείνη την ώρα δίνανε λέγανε ευχές και τραγουδούσαν διάφορα τραγούδια του γάμου, όπως το «Μάνα μου τα λουλούδια μου» και το «Κατερινιώ»κ.α.. Έξω στις αυλές των σπιτιών έπαιζαν τα όργανα και ο κόσμος χόρευε.

Όταν πλησίαζε η ώρα του γάμου, ο γαμπρός ξεκινούσε σιγά σιγά από το σπίτι του μαζί με τον κουμπάρο και με τους συγγενείς και τους φίλους να πάνε στο σπίτι της νύφης για να την πάρουνε. Πριν βγει όμως από το σπίτι του, του βάζανε στην τσέπη του μία κλειδαριά, χωρίς αυτός να το ξέρει. Αυτό το κάνανε για να είναι ο

γαμπρός είναι «κλειδωμένος» και να μην το ματιάζουν. Ο κουμπάρος, ή αλλιώς «νουνός» κρατούσε στα χέρια του το «καμάρι», το οποίο ήταν ένας δίσκος που είχε τα στέφανα, κουφέτα κτλ. Όταν φτάνανε στο σπίτι της νύφης ο γαμπρός περίμενε απ' έξω, ενώ ο κουμπάρος πήγαινε μέσα να ζητήσει τη νύφη. Πριν φύγει η νύφη από το σπίτι της έκανε τρεις μετάνοιες και χαιρετούσε τη μητέρα της. Έπειτα ξεκινούσαν όλοι μαζί για την εκκλησία. Μπροστά προχωρούσε ο γαμπρός και από πίσω η νύφη γιατί δεν έκανε να συναντηθούνε πριν να πάνε στην εκκλησία. Στο δρόμο για το σπίτι της νύφης αλλά και για την εκκλησία ο κόσμος χόρευε και τραγουδούσε με τη συνοδεία οργάνων, που ήταν συνήθως ζουρνάδες.

Μετά το γάμο, όλοι μαζί πήγαιναν στο σπίτι του γαμπρού όπου στήνονταν γλέντι. Βράζανε δυο-τρία καζάνια με κρέας και καλούσαν και όργανα. Για να μπουνε μέσα στο σπίτι ο γαμπρός και η νύφη, έπρεπε πρώτα να πατήσουν το «γυνί», το υνί δηλαδή, το οποίο είναι η σιδερένια μύτη του αρότρου, το οποίο ήταν τοποθετημένο στο κατώφλι της πόρτας. Μετά από το γαμπρό και τη νύφη έμπαινε όλος ο κόσμος στο σπίτι πατώντας το «γυνί». Αυτό το κάνανε για να είναι «σιδερένιοι», υγιείς δηλαδή. Αφού μπαίνανε μέσα στην αυλή έδιναν στη νύφη τέσσερα μήλα, τα οποία τα έριχνε σταυρωτά, στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα: ένα στο βορρά, ένα στο νότο, ένα στην ανατολή και ένα στη δύση. Στη συνέχεια ακολουθούσε χορός και γλέντι.

ΗΘΗ-ΕΘΙΜΑ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ

Χριστούγεννα

Το βράδυ⁶ της Παραμονής των Χριστουγέννων τα παιδιά γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι στο χωριό και λέγανε τα κάλαντα.

Αργότερα μαζευόταν όλη η οικογένεια στο σπίτι για να φάνε. Το τραπέζι είχε νηστίσιμα φαγητά όπως νερόβραστα φασόλια, μια κούπα κρασί, και μία πίτα ψωμί, που στη μέση είχε ένα σταυρό και γύρω γύρω «λουκουμούδια», μικρές μπαλίτσες ψωμί όσες και τα μέλη της οικογένειας. Επίσης πάνω στο τραπέζι υπήρχε ένα θυμιατό και ένα κερί.

Όταν όλα ήταν έτοιμα, σηκωνόταν όλοι όρθιοι, έκαναν το σταυρό τους και λέγανε την προσευχή. Στη συνέχεια ο «αρχηγός» της οικογένειας, ο μεγαλύτερος, έπαιρνε το θυμιατό και θύμιαζε ένα ένα τα μέλη της οικογένειας λέγοντας «Σίμιλι σίμιλι πάππου». Στη συνέχεια θύμιαζε το σπίτι και έπειτα το στάβλο και τα ζώα. Μετά επέστρεφε στο σπίτι και άφηνε το θυμιατό στο εικονοστάσι.

Μετά καθόταν να φάνε. Ο αρχηγός έπαιρνε την πίτα, έκοβε ένα ένα τα λουκουμούδια, τα βουτούσε στο κρασί και τα μοίραζε στην οικογένεια ξεκινώντας από τον μικρότερο. Το σταυρό που ήταν στη μέσα το έκοβε και το έδινε στα ζώα.

Πρωτοχρονιά

Το βράδυ⁷ της Παραμονής τα παιδιά βγαίνανε και λέγανε τα κάλαντα. Μετά μαζευόταν όλοι το βράδυ στο σπίτι για να θυμιαστούν και να φάνε όπως και την Παραμονή των Χριστουγέννων μόνο που τώρα το τραπέζι είναι αρτίσιμο. Είχε χοιρινό και άλλα φαγητά. Επίσης μέσα στα «λουκουμούδια» κρύβανε ένα φράγκο το οποίο όποιος το τύχαινε ήταν τυχερός για όλη τη χρονιά.

Την επόμενη μέρα, την Πρωτοχρονιά, ανταλλάσσανε ευχές για τον καινούριο χρόνο. Το «ποδάρισμα» γινόταν την δεύτερη μέρα της Πρωτοχρονιάς. Το πρωί αυτής

⁶ Οι πληροφορίες του υποκεφαλαίου αυτού προέρχονται από συνέντευξη με Βελλή Μαγδαληνή, 26/12/2007, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών και από βιωματική εμπειρία μέσω συμμετοχικής παρατήρησης.

⁷ Οι πληροφορίες του υποκεφαλαίου αυτού προέρχονται από συνέντευξη με Βελλή Μαγδαληνή και Βελλή Αδάμ, 26/12/2007, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών και από βιωματική εμπειρία μέσω συμμετοχικής παρατήρησης.

της μέρας σηκώνονταν τα παιδιά, πλενόταν και στη συνέχεια φιλούσαν τα χέρια των παππούδων και τα χέρια των γονιών τους. Μετά δίνανε στο μικρότερο παιδί της οικογένειας, που θεωρούνταν πιο τυχερό, αλάτι για να ποδαρίσει. Το έριχνε στη φωτιά, στο τζάκι, στη σόμπα, έλεγε «σούρβα σούρβα» και ευχές για το νέο έτος, όπως «να έχουμε υγεία», «να έχουμε καλή σοδιά», τα ζώα μας να είναι καλά» κ.α.. Επίσης όποιος ξένος ερχόταν στο σπίτι τον βάζανε και αυτόν να ποδαρίσει. Εκείνη την ημέρα επίσης φοβόταν τις επισκέψεις μήπως τυχόν αυτός που θα έρθει κάνει κακό ποδαρικό.

Κηρούδια

Κάθε χρόνο⁸, την παραμονή των Φώτων ο νονός των παιδιών, που συνηθιζόταν να είναι ο ίδιος για όλα τα παιδιά της οικογένειας, έστελνε τα «κηρούδια». Τα κηρούδια είναι μεγάλα κεριά που τα στόλιζε η νονά ως εξής: καταρχήν τα περνούσε από το μέσο ενός πορτοκαλιού. Στην περίοδο της «κατοχής» που ήταν δύσκολο να βρεις πορτοκάλια, χρησιμοποιούσαν μήλα. Στην κάτω και στην πάνω άκρη περνούσε ξερά σύκα. Αυτό το «τύλιγε» με κλωνάρια ελιάς αφήνοντας να φαίνεται μόνο η άκρη του κεριού. Από τα κλωνάρια της ελιάς κρεμούσε διάφορα δωράκια, καραμέλες, σοκολατάκια κ.α.. Στη συνέχεια όταν τα ετοίμαζε όλα, τα έβαζε μέσα σε ένα πανέρι μαζί με διάφορους ξηρούς καρπούς ξυλοκέρατα (χαρούπια) και χουρμάδες. Μετά τα πηγαίνανε στο σπίτι των βαφτιστικών τους και τους τα δίνανε.

Την επόμενη μέρα των Φώτων τα παιδιά πήγαιναν στην εκκλησία με τα κηρούδια και τα άναβαν. Μετά το τέλος του Αγιασμού τρώγανε τα καλά που είχε επάνω του το κηρούδι.

Ο νονός ήταν υποχρεωμένος να πηγαίνει στα βαφτιστικά του τα κηρούδια ώσπου να μεγαλώσουν και να παντρευτούν. Όταν το «κηρούδι» απευθυνόταν σε νέα αρραβωνιασμένη εκτός από τα παραπάνω, το στόλιζαν και με μία άσπρη κορδέλα.

⁸ Οι πληροφορίες για το έθιμο αυτό προέρχονται από συνέντευξη με Βελλή Μαγδαληνή και Βελλή Αδάμ, 26/12/2007, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών και από τη Μελέτη του Βοζιάνη, 1999, σελ 133. Οι πληροφορίες από την επιτόπια έρευνα και από την παραπάνω μελέτη συνέπιπταν οπότε δεν θεωρήθηκε απαραίτητο να γίνει μεταξύ τους σύγκριση.

ΧΕΛΙΔΟΝΑ

Ανήμερα⁹ της γιορτής του Αγίου Χαραλάμπου τα παιδιά φορούσαν στο δάχτυλό τους ένα δαχτυλίδι φτιαγμένο με άσπρη και κόκκινη κλωστή κι αυτό για να μην τους «κάψει» ο δυνατός ήλιος. Το δαχτυλίδι αυτό το φορούσαν μέχρι την 1^η Μαρτίου. Εκείνη την ημέρα έπρεπε να την παραδώσουν στην χελιδόνα που έρχεται με την αρχή της άνοιξης.

Την 1^η Μαρτίου λοιπόν τα παιδιά φτιάχνανε παρέες και κατασκεύαζαν την χελιδόνα. Η χελιδόνα ήταν ένα ξύλινο ομοίωμα μιας χελιδόνας στολισμένο και βαμμένο στο φυσικό της χρώμα. Η χελιδόνα λοιπόν προσαρμοζόταν σε ένα μικρό κόσκινο και στηριζόταν σε ένα ξύλινο άξονα που με τη βοήθεια ενός σπάγκου στριφογύριζε. Επάνω στη χελιδόνα κρεμούσαν τα δαχτυλίδια με την άσπρη και κόκκινη κλωστή που φορούσαν από τη γιορτή του Αγίου Χαραλάμπου.

Έπαιρναν λοιπό την χελιδόνα και γύριζαν στο χωριό από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν το εξής:

*Καλημέρα αδερφοί και όλοι βαφτισμένοι
ήρθαμε στον οίκο σας μαζί με τ' χελιδόνα.
Να σας ειδοποιήσουμε
ότι ήρθε η άνοιξη ήρθε το καλοκαίρι
με μήλα με τριαντάφυλλα
με διάφορα ζιμπίλια.*

Αν σε εκείνο το σπίτι είχαν αγόρια λέγανε:

*Ένα παιδί παιδόπουλο
το λούζουν το χτενίζουν
στον δάσκαλο το έστειλαν
να μάθει να διαβάξει.
Κι ο δάσκαλος το δέχονταν
με μόσχο με κανέλα*

⁹ Οι πληροφορίες για το έθιμο της Χελιδόνας προέρχονται από συνέντευξη με Ιωάννη Βελλή, 10/2/2007, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών και από τη μελέτη του Βοζιάνη, 1999, σελ. 248)

*κι ο δάσκαλος το δέχονταν
με ασημένια βέργα.*

Αν ήταν κορίτσι αντί για «ένα παιδί παιδόπουλο» λέγανε «ένα κορίτσ’
κορ’τσόπουλο». Και στο τέλος λέγανε:

Φέτο και του χρόν’ με ‘γεια.

Στη μελέτη του ο Γ. Βοζιάνης (1999) αναφέρει ότι τραγουδούσαν και το εξής
τραγούδι:

*Χελιδόνα έρχεται
από τη Μαύρη θάλασσα
θάλασσα κι αν πέρασε
κάθισε και λάλησε
γράμματα σπουδάγματα
του Θεού τα πράγματα.*

Οι νοικοκυρές του σπιτιού δίνανε στα παιδιά με τη χελιδόνα χρήματα, αλεύρι,
αυγά και άλλα.

«ΜΑΤΙΑΣΜΑ» ή «ΚΟΥΣΑΣΥ»

Το Μάτιασμα¹⁰ ή αλλιώς Κούσασυ είναι ένα έθιμο που πραγματοποιείται την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς, της Τυροφάγου. Η λέξη μάτιασμα σημαίνει ότι έχω βάλει κάποιον ή κάποια στο μάτι.

Αρκετές μέρες πριν από αυτή την Κυριακή λοιπόν, τα παιδιά σε κάθε μαχαλά, γειτονιά, άρχιζαν την περισυλλογή ξύλων που θα αποτελούσαν την πρώτη ύλη για την τέλεση του εθίμου. Διάφοροι θάμνοι, βάτα, πουρνάρια μαζευόταν και αποθηκεύονταν σε κάθε γειτονιά

Την Κυριακή το απόγευμα μετέφεραν τα ξύλα στο χώρο της «καύσεως», συνήθως έναν ανοιχτό χώρο. Μόλις βράδιαζε, μαζευόταν ο κόσμος γύρω από τα ξύλα τα ανάβανε, και ξεκινούσε το μάτιασμα, που ήταν προξενιό ή κοινοποίηση ειδυλλίων. Μια ομάδα ανθρώπων λέγανε τα εξής λόγια:

*« Ιεε Κούσασυ κούσασυ
γέρο παπαγέρο
να πάνουμι στ' άλας, να γυρίσουμ' απ' τ' άλας
να παν'ς κι συ στ' άλας
κι ο (π.χ. Γιώργης τ' Κάτου)
να παρ' την (π.χ. τ' Μαρία τ' Πάνου).
Κάηκ' η παπαχυρώνα.»*

Το «Ιεεε» είναι μία κραυγή που σηματοδοτεί ότι αρχίζει το μάτιασμα κάποιου. «Κούσασυ» σημαίνει ακούς εσύ και προκύπτει από την επανάληψη των λέξεων ακούς εσύ ακούς εσύ. Με την λέξη «παπαγέρο» εννοούμε τον πιο μεγάλο τον παππού του κοριτσιού, γιατί τα παλιά χρόνια οι οικογένειες ήταν πατριαρχικές και για κάθε απόφαση της οικογένειας την τελευταία λέξη την είχε ο μεγαλύτερος, ο παπαγέρος. Και έτσι αυτοί που κάνουν το μάτιασμα καλούν τον παππού του κοριτσιού να τους ακούσει. «Να πάνουμι στ' άλας» σημαίνει μεταφορικά να πάμε στο σπίτι του

¹⁰ Οι πληροφορίες για το «Μάτιασμα - Κούσασυ» προέρχονται από συνέντευξη με Ιωάννη Βελλή και Αδάμ Βελλή, 10/2/2007, χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών, από την μελέτη του Βοζιάνη (1999) και από βιωματική εμπειρία μέσω συμμετοχικής παρατήρησης. Οι πληροφορίες από την επιτόπια έρευνα και από την παραπάνω μελέτη συνέπιπταν οπότε δεν θεωρήθηκε απαραίτητο να γίνει μεταξύ τους σύγκριση.

κοριτσιού. Και τέλος «κάηκ' η παπαχυρώνα» είναι σαν να λέμε κάηκε το πελεκούδι. (Βοζιάνης, 1999)

Το μάτιασμα συνεχιζόταν μέχρι να τελειώσουν τα ξύλα. Κάποιος μπορούσε στη συνέχεια να πάει και σε άλλες γειτονιές και να ξαναματιαστεί.

Σήμερα το έθιμο δεν τελείται σε κάθε μαχαλά όπως παλιά, αφού έχουν λιγοστέψει κατά πολύ οι κάτοικοι του χωριού και στην πλειοψηφία τους είναι ηλικιωμένοι. Τώρα πλέον τελείται στην κεντρική πλατεία του χωριού.

ΤΟΠΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ - ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ¹¹

- Τη δεύτερη μέρα του Πάσχα γίνεται πανηγύρι στο χωριό στο προαύλιο της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου, ή στην κορυφή του Αγίου Δημητρίου.
- Το βράδυ της παραμονής, αλλά και ανήμερα της γιορτής του Αγίου Χριστοφόρου, στις 9 Μαΐου, γίνεται πανηγύρι στο προαύλιο της ομώνυμης εκκλησίας.
- Στις 15 Αυγούστου, γιορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, γίνεται πανηγύρι στην κεντρική πλατεία του χωριού.

Κυρίαρχο και βασικό στοιχείο των πανηγυριών του χωριού είναι η μουσική και ο χορός. Παλαιότερα οι κάτοικοι τραγουδούσαν ομαδικά τοπικά τραγούδια της περιοχής και καλούσαν ζουρνάδες και νταούλια από την Ηράκλεια Σερρών ή «κλαρίνα και βιολιά απ' τα Σέρρας». Σήμερα η ομαδική φωνητική εκτέλεση στα πανηγύρια του χωριού αρχίζει σιγά σιγά να χάνεται. Ελάχιστες φορές πλέον οι κάτοικοι τραγουδούν ομαδικά τα τοπικά τραγούδια όπως παλιά. Συνηθίζεται περισσότερο να έρχονται και να παίζουν οι ζουρνάδες και διάφορα μουσικά σχήματα παραδοσιακής μουσικής.

¹¹ Πληροφορίες από επιτόπια έρευνα και βιωματική εμπειρία μέσω συμμετοχικής παρατήρησης.

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Όπως ανέφερα¹² και προηγουμένως, ο Εμμ. Παπάς ήταν ένα μεγάλο καπνοχώρι τα προηγούμενα χρόνια. Υπήρχαν μεγάλες εκτάσεις με καπνοκαλλιέργειες καθώς και αρκετά καπνομάγαζα στα οποία επεξεργάζονταν το καπνό. Η κύρια ασχολία δηλαδή της πλειοψηφίας των κατοίκων του χωριού ήταν το καπνό.

Σε πολλά απ' τα στάδια της καλλιέργειας του καπνού, όπως στο «σπάσιμο», στο «μπούρλιασμα» και ειδικά στο «παστάλιασμα» οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν τη μουσική για να βοηθηθούν και να περάσουν πιο ευχάριστα την ώρα τους, γιατί όπως ξέρουμε η καλλιέργεια του καπνού, όπως και άλλες αγροτικές δουλειές είναι πολύ σκληρές και δύσκολες.

Παρακάτω εξηγώ τις έννοιες «σπάσιμο», «μπούρλιασμα» και «παστάλιασμα»:

Το σπάσιμο είναι το μάζεμα των φύλλων του καπνού. Γίνεται τους καλοκαιρινούς μήνες. Ξεκινά από τον Ιούνιο διαρκεί ως τον Σεπτέμβρη. Γίνεται πάντα τις πρώτες πρωινές ώρες, περίπου από τις 2 π.μ. ως τις 7-8 π.μ.

Το μπούρλιασμα γίνεται αμέσως μετά το σπάσιμο του καπνού. Οι άνθρωποι περνάνε τα φύλλα του καπνού με τη βοήθεια μεγάλων βελόνων σε μακρύ σπάγκο τον οποίο δένουν σε μακριές ξύλινες βέργες, τα «σαρίκια». Στη συνέχεια κρεμάνε τα σαρίκια στα ειδικά «θερμοκήπια» για να ξεραθούν και να πάρουν το χρυσαφένιο χρώμα που πρέπει.

Το παστάλιασμα είναι το τελευταίο στάδιο της καλλιέργειας του καπνού. Ξεκινά περίπου από τα μέσα του Οκτώβρη και διαρκεί μέχρι τις αρχές του Δεκέμβρη. Σ' αυτό το στάδιο οι άνθρωποι βγάζουν από τους σπάγκους το ξερό καπνό και το φτιάχνουν δέματα.

Οι άνθρωποι τραγουδούσαν τοπικά τραγούδια κατά τα τρία παραπάνω στάδια της καλλιέργειας του καπνού ώστε να «ξεκουράζονται», να περνούν ευχάριστα την ώρα τους και το κυριότερο να μην τους παίρνει ο ύπνος.

Τα τραγούδια που τραγουδιόταν είχαν διάφορα θέματα. Ήταν τραγούδια της αγάπης, της ξενιτιάς, παραλογές και πολλά είχαν ως περιεχόμενο διάφορα κοινωνικά θέματα που απασχολούσαν την τοπική κοινωνία. Έτσι οι άνθρωποι κρατιόταν σε

¹² Το κεφάλαιο αυτό αποτελείται από πληροφορίες από επιτόπια και βιωματική εμπειρία μέσω συμμετοχικής παρατήρησης.

εγρήγορση. Επίσης τα τραγούδια ήταν κυρίως καθιστικά με αργό, ελεύθερο ρυθμό. Αυτό γινόταν γιατί οι κινήσεις που γίνονται κατά τα παραπάνω στάδια είναι αργές, και επίσης γιατί αν τα τραγούδια ήταν έρρυθμα θα προκαλούσαν στους ανθρώπους διάθεση για χορό, πράγμα που δε θα τους διευκόλυνε για την περάτωση της εργασίας τους.

Όπως μου είπαν και οι τραγουδιστές της εργασίας μου, κατά τη διάρκεια αυτών των εργασιών έμαθαν τα περισσότερα από τα καθιστικά τραγούδια που ξέρουν, ακούγοντας τους μεγαλύτερους να τα τραγουδούν. Επομένως η ενασχόληση των κατοίκων με την καλλιέργεια του καπνού έπαιξε ουσιαστικό ρόλο στην μουσική προφορική παράδοση του τόπου.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ

Η κα Αποστολία (Λίτσα) Κάτου , κάτοικος Εμμ. Παπά Σερρών, γεννήθηκε το 1940 στον Εμμ. Παπά από γονείς ντόπιας καταγωγής. Φοίτησε μέχρι και την Β' τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Μεγάλωσε εκεί και παντρεύτηκε με το συγχωριανό της Βασίλειο Κάτο με τον οποίο απέκτησε τέσσερα παιδιά από τα οποία έχει σήμερα και εγγόνια. Εργάστηκε στα χωράφια και συγκεκριμένα ασχολήθηκε με την καλλιέργεια του καπνού αλλά και των σιτηρών. Σήμερα είναι συνταξιούχος.

Με το τραγούδι ασχολείται από μικρό κορίτσι ,όπως μας λέει. Τα τραγούδια τα μάθαινε από τους γονείς της αλλά και από άλλους συγγενείς της. Τη δεκαετία του '70 και του '80 ήταν μέλος του πολιτιστικού συλλόγου του Ν. Σουλίου όπου συμμετείχε στη χορωδία εκεί όπου τραγουδούσαν δημοτικά τοπικά τραγούδια.

Ο κος Δημήτριος (Τάκης) Νικόλτσιος, κάτοικος Εμμ. Παπά Σερρών, γεννήθηκε το 1933 στον Εμμ. Παπά από γονείς ντόπιας καταγωγής. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο. Αργότερα παντρεύτηκε με τη συγχωριανή του Στεργιανή Νικόλτσιου με την οποία απέκτησε τέσσερα παιδιά αλλά και εγγόνια. Γεωργός στο επάγγελμα, ασχολήθηκε με την καλλιέργεια του καπνού αλλά και άλλων καλλιεργειών. Σήμερα είναι συνταξιούχος.

Με το τραγούδι ασχολείται και αυτός από πολύ μικρός. Τα τραγούδια τα μάθαινε κι αυτός από τους γονείς του.

Η κα Στεργιανή (Νούλα) Νικόλτσιου είναι η σύζυγος του Δημητρίου Νικόλτσιου. Γεννήθηκε το 1936 στον Εμμ. Παπά από γονείς ντόπιας καταγωγής. Δεν πήγε καθόλου στο σχολείο. Στο επάγγελμα κι αυτή γεωργός όπως και ο σύζυγός της. Τώρα είναι συνταξιούχος.

Και αυτή ασχολείται με το τραγούδι από πολύ μικρή. Τα τραγούδια τα μάθαινε από τους γονείς της αλλά και από τους συγγενείς της.

Η κα Μαγδαληνή (Μυγδαλούδα) Βελλή, κάτοικος του Εμμ. Παπά γεννήθηκε το 1932 στο Εμμ. Παπά από ντόπιους γονείς. Σχολείο πήγε μέχρι την Β' Τάξη του Δημοτικού. Παντρεύτηκε με τον Ιωάννη Βελλή και απέκτησε δύο γιους και

μια κόρη και πέντε εγγόνια. Και αυτή αγρότισσα στο επάγγελμα, ασχολήθηκε με την καλλιέργεια του καπνού και των σιτηρών. Σήμερα είναι συνταξιούχος.

Τραγουδάει από μικρό κορίτσι. Τα τραγούδια που ξέρει τα άκουσε από τους γονείς της και από άλλους συγγενείς.

Ο κος **Ιωάννης Βελλής**, σύζυγος της Μαγδαληνής Βελλή, γεννήθηκε το 1922 στο χωριό Εμμ. Παπάς από ντόπιους γονείς. Αποφοίτησε από το Δημοτικό σχολείο. Είναι συνταξιούχος αγρότης. Ασχολήθηκε με την καλλιέργεια του καπνού και των σιτηρών.

Ο κος **Αδάμ Βελλής**, γεννήθηκε το 1958 στο χωριό Εμμ. Παπάς. Είναι γιος του Ιωάννη και της Μαγδαληνής Βελλή. Είναι απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από το 1985 ζει και εργάζεται στην πόλη των Σερρών ως δημόσιος υπάλληλος.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΚΑΝ

1) Μια παπαδιά

Τραγουδά η Βελλή Μαγδαληνή. Ετών 74. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 20/5/2006. Το τραγούδι αυτό το έλεγαν όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

2) Αγαπώ μανούλα μ' κάποιο απ' το χωριό

Τραγουδά η Βελλή Μαγδαληνή. Ετών 74. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 20/5/2006. Το τραγουδούσαν όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

3) Όλοι αγάπησαν στα ξένα

Τραγουδά η Βελλή Μαγδαληνή. Ετών 74. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 20/5/2006. Το έλεγαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

4) Χειλάκι μου μελαχρινό

Τραγουδά η Απόστολία Κάτου. Ετών 66. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 14/5/2006. Το τραγουδούσαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

5) Μαύρα μάτια

Τραγουδούν η Στεργιανή Νικόλτσιου, ετών 70 και ο Δημήτριος Νικόλτσιος, ετών 73. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 13/5/2006. Το έλεγαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

6) Το Κατερινιώ

Τραγουδούν η Στεργιανή Νικόλτσιου, ετών 70 και ο Δημήτριος Νικόλτσιος, ετών 73. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 13/5/2006. Το τραγουδούσαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

7) Κόψε κλωνί μαρή Βασιλική

Τραγουδούν η Στεργιανή Νικόλτσιου, ετών 70 και ο Δημήτριος Νικόλτσιος, ετών 73. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 13/5/2006. Το έλεγαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

8) Δε λαλείς καημένο αηδόνι

Τραγουδά η Απόστολία Κάτου. Ετών 66. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 14/5/2006. Το τραγουδούσαν όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

9) Μπουζιούδα

Τραγουδά η Απόστολία Κάτου. Ετών 66. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 14/5/2006. Το τραγουδούσαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

10) Που κοιμήθ'κεις πόψι μαρή Βασιλική

Τραγουδά η Απόστολία Κάτου. Ετών 66. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 14/5/2006. Το έλεγαν στους γάμους αλλά και όταν μαζευόταν σε γιορτές και σε άλλες συγκεντρώσεις.

11) Μάνα μου τα λουλούδια μου

Τραγουδά η Απόστολία Κάτου. Ετών 66. Χωριό Εμμ. Παπάς Σερρών 14/5/2006. Το τραγουδούσαν στο γάμο όταν στόλιζαν την νύφη.

ΜΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ

Ρυθμός 7σημος

Εμμ. Παπά Σερρών

Ηχος $\frac{L}{\dot{q}}$ Πα

Τον ζήλεψε τον ζήλεψε η γειτονιά

Τον ζήλεψε η γειτονιά

Γαμπρό θελ' να τον κάνει (x2).

Τον ζήλεψε τον ζήλεψε η μάνα του

τον ζήλεψε η μάνα του

άντρα θελ' να τον κάνει (x2).

Αιντε ν' υγιέ μ ' αιντε ν' υγιέ μ' να φεύγουμι

άιντε ν' υγιέ μ' να φεύγουμι

να πάμε σ' άλλα μέρη (x2)

Εκεί που δε – εκεί που δε μας ξέρουνε
εκεί που δε μας ξέρουνε
εκεί που δε γνωρίζουμε. (x2)

Αν σε ρωτή – αν σε ρωτήσουν σένα γιε μ’
αν σε ρωτήσουν σένα γιε μ’
θα πεις πως μ’ έχ’ς γυναίκα. (x2)

Αν με ρωτή – αν με ρωτήσουν μένα γιε μ’
αν με ρωτήσουν μένα γιε μ’
θα πω πως σ’ έχω άντρα. (x2)

Σώπα μανά μ’ – σώπα μανά μ’ και μην το λες
σώπα μανά μ’ και μην το λες
και μην το δευτερώνεις. (x2)

Θα μας ακού – θα μας ακούσει ο Θεός
θα μας ακούσει ο Θεός
τρια χρόνια δε θα βρέξει. (x2)

Θα καταπνί – θα καταπνίξει τον ντουινιά
θα καταπνίξει τον ντουινιά
και μας τους δυο ακόμα. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από ιαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους παροξύτονους στίχους. Είναι στροφικό: Κάθε στροφή αποτελείται από:

- ένα τετρασύλλαβο ιαμβικό τσάκισμα που ουσιαστικά είναι η επανάληψη των τεσσάρων πρώτων συλλαβών του πρώτου οκτασύλλαβου ημιστίχιου
- το πρώτο οκτασύλλαβο ημιστίχιο που επαναλαμβάνεται δύο φορές
- και το δεύτερο επτασύλλαβο ημιστίχιο που επίσης επαναλαμβάνεται δύο φορές

Τα μέρη της ποιητικής στροφής σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις είναι: Α

B

Το Α διαιρείται επιμέρους σε $\alpha + \beta$,
B

και το B σε $2 \times \gamma$.

Μια παπαδιά μια παπαδιά μια καλουργιά

$$A \qquad \alpha \qquad \qquad \beta$$

Μια παπαδιά μια καλουργία

 β

Μια ρουσαφορεμένη

B γ

Μια ρουσαφορεμένη

 γ

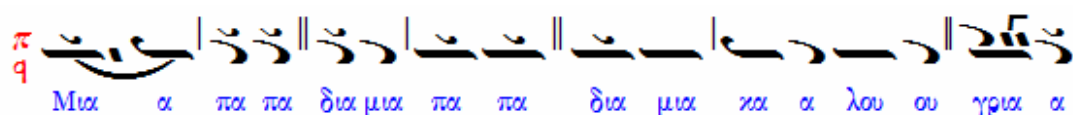
Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι επίσης στροφική, δηλαδή επαναλαμβάνεται πάντοτε η ίδια με διαφορετικούς ποιητικούς στίχους (Θέμελης ,1972, σελ 75). Ο ρυθμός της είναι 7σημος και ανήκει στο διατονικό γένος και συγκεκριμένα στον Α΄ ήχο.

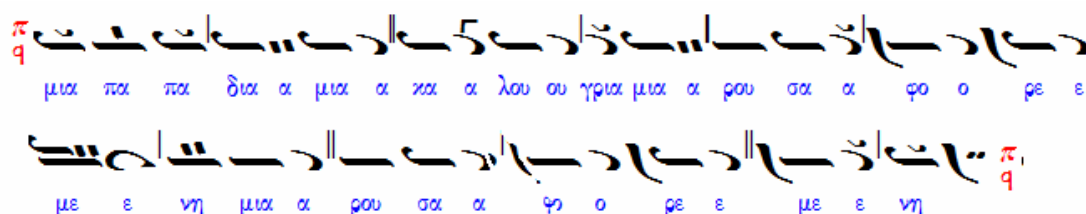
Τα μελωδικά διαστήματα¹³ που χρησιμοποιούνται είναι 3^{ης} ανιόν και κατιόν, 4^{ης} καθαρό ανιόν και 2^{ης} ανιόν και κατιόν.

Επειδή υπάρχει μία κατάληξη-στάση στη ροή της μελωδίας θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τη μελωδική στροφή σε δύο μέρη: a και b.

a:

b:

Η ποιητική ενότητα α + β μελωδικά κινείται από τον Ζω έως τον Γα. Η ποιητική ενότητα α κινείται μελωδικά από τον Πα έως τον Κε. Η ποιητική ενότητα γ κινείται από τον Νη έως τον Γα.

Μουσικοποιητική Δομή

Ακόμη το μέρος a της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το μέρος α + β της ποιητικής στροφής, ενώ το b μέρος αντιστοιχεί με τα β + Β μέρη της ποιητικής στροφής.

Επομένως η αντιστοιχία ποιητικών και μελωδικών ενοτήτων είναι: a – (α + β)

b – (β + Β)

Κατά τη διάρκεια του τραγουδιού παρατηρείται μία μελωδική παραλλαγή που σημειώνεται στην μεταγραφή.

¹³ Δεν περιγράφονται τα είδη των διαστημάτων καθώς οι όροι μικρό, μεγάλο, αυξημένο κτλ, δεν αντιστοιχούν με ακρίβεια στα διαστήματα της παραδοσιακής μουσικής.

ΑΓΑΠΩ ΜΑΝΟΥΛΑ Μ' ΚΑΠΟΙΟ ΑΠ' ΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ρυθμός 4σημος

Εμμ. Παπά Σεργών

Ηχος $\frac{4}{q}$ Πα (— \)

Α γ α α π ω μ α α ν ο υ λ α α μ κ α π ο ι ο α π τ ο χ ω ω

ρ ι ο ο ο ε μ ο ο ρ φ ο λ ε ε β ε ε ν τ η η η η

κ α ι μ ο ν α α χ ο ο γ ι ο

ε μ ο ο ρ φ ο λ ε ε β ε ε ε ε ν τ η η κ α ι μ ο ν α α χ ο ο

γ ι ο

Μ' έχει φιλημένη μεσ' τις ρεματιές
και αγκαλιασμένη κάτω απ' τις ιτιές.

Γιώργου μου σ' αφήνω πάω μακριά
παν' να με παντρέψουν μεσ' την ξενιτιά.

Σαν αρνί με πάνε να με σφάζουνε
κι από τον καημό μου να με θάψουνε.

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από εντεκασύλλαβους τροχαϊκούς οξύτονους στίχους. Είναι στροφικό: Κάθε στροφή αποτελείται από δύο εντεκασύλλαβους τροχαϊκούς οξύτονους στίχους. Ο κάθε εντεκασύλλαβος χωρίζεται σε ένα εξασύλλαβο και ένα πεντασύλλαβο ημιστίχιο.

Επόμενος τα μέρη της μελωδικής στροφής σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις είναι : Α
το οποίο χωρίζεται σε 2 x α.

Αγαπώ μανούλα μ' κάποιο απ' το χωριό
Α α
έμορφο λεβέντη και μοναχογιό.
α

Μελωδία:

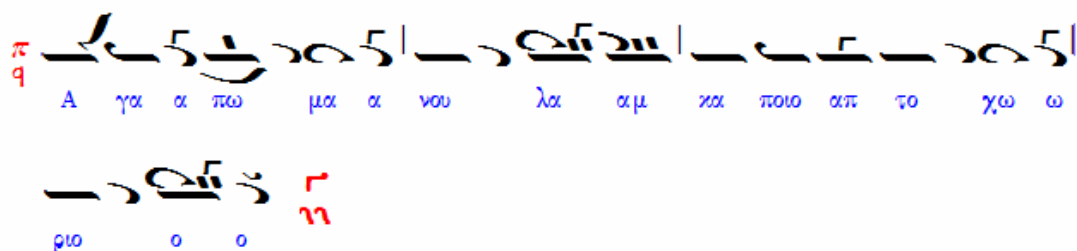
Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Ο ρυθμός της είναι 4σημος και ανήκει στον Α' παθητικό ήχο.

Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι: 5^{ης} καθαρό ανιόν, 4^{ης} καθαρό ανιόν και 2^{ης} ανιόν και κατιόν.

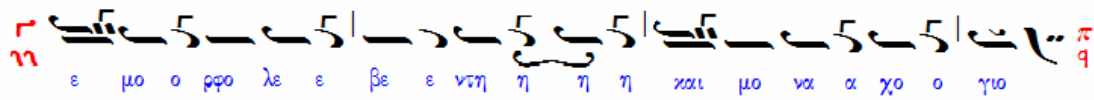
Η μελωδία ξεκινάει μία 5^η καθαρή πάνω από την τονική (Πα) με τον φθόγγο Κε, κάνει μία στάση στον Γα και τέλος καταλήγει στον Πα.

Επειδή λοιπόν η μελωδία κάνει μία στάση στον Γα θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε δύο μέρη: α και β.

α:

b:

Μουσικοποιητική Δομή

Από τα δύο μέρη της ποιητικής στροφής Α, το πρώτο α αντιστοιχεί με το α μέρος της μελωδικής στροφής ενώ το δεύτερο α αντιστοιχεί με το b μέρος της μελωδικής στροφής.

Η αντιστοιχία λοιπόν μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι : α – α

$$b - \alpha.$$

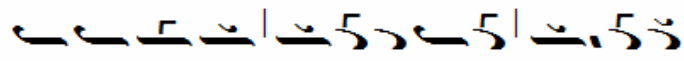
Κατά τη διάρκεια του τραγουδιού παρατηρείται μικρή μελωδική παραλλαγή η οποία σημειώνεται στη μεταγραφή.

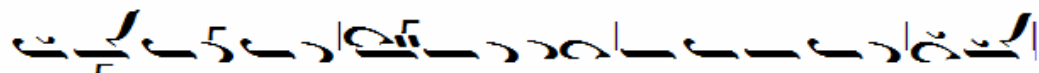
ΟΛΟΙ ΑΓΑΠΗΣΑΝ ΣΤΑ ΞΕΝΑ

Ρυθμός 4σημός

Εμμ. Παπάς Σεργών

Ηχος Νη

Ο λoι α γα πη η σαν στα α ξε ε να

ο λoι α γα α πη σαν στα ξε να κι ολ στα μα κρι να α

ο λoι α γα α πη σαν στα ξε να κι ολ στα α μα κρι να

Αγαπώ κι εγώ καημένος (x2)

Αγαπώ κι εγώ καημένος μεσ' το μαχαλά. (x2)

Πέντι χρόνια δεν την είδα

Πέντι χρόνια δεν την είδα δεν την λόγιασα. (x2)

Μόνο τη φωνή τ'ς ακούω (x2)

Μόνο τη φωνή τ'ς ακούω τη λαλίτσα της. (x2)

Αύριου βράδυ θα περάσω (x2)

Αύριου βράδυ θα περάσω απ' την πόρτα σου. (x2)

Τρια πιτρούδια θα σι ρίξου (x2)

Τρια πιτρούδια θα σι ρίξου τρια νουήματα. (x2)

Το 'να είν' για μαύρα μάτια (x2)

Το 'να είν' για μαύρα μάτια τ' άλλου φίλημα. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από τροχαϊκούς δεκατρισύλλαβους οξύτονους στίχους που αποτελούνται από ένα τροχαϊκό οκτασύλλαβο παροξύτονο ημιστίχιο και ένα πεντασύλλαβο τροχαϊκό οξύτονο ημιστίχιο.

Είναι στροφικό: Κάθε στροφή αποτελείται από την διπλή επανάληψη του πρώτου ημιστιχίου και την διπλή επανάληψη ολόκληρου του δεκατρισύλλαβου στίχου.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή στα εξής μέρη: A

B

Το A αποτελείται από : $\alpha \times 2$ και το B από : $2 \times (\alpha + \beta)$.

A: Όλοι αγάπησαν στα ξένα όλοι αγάπησαν στα ξένα

α

α

B: Όλοι αγάπησαν στα ξένα κι όλ' στα μακρινά. ($\times 2$)

α

β

Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Ο ρυθμός της είναι 4σημος και ο ήχος στον οποίο ανήκει είναι ο διατονικός πλάγιος του Δ'.

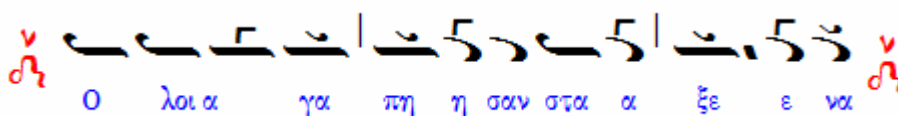
Η μελωδία ξεκινάει από την τονική, την βάση του ήχου, Νη, και καταλήγει σε αυτήν.

Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι $2^{\text{η}}$ ανιόν και κατιόν, $3^{\text{η}}$ ανιόν και $4^{\text{η}}$ καθαρής ανιόν.

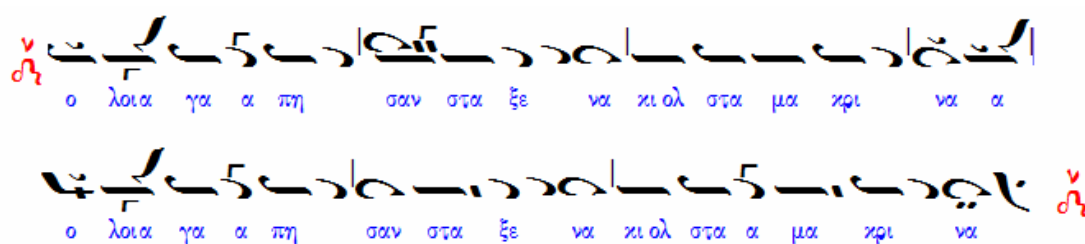
Τη μελωδική στροφή θα μπορούσαμε να την χωρίσουμε σε δύο μέρη: a

b

a:

b:

Το α μέρος αποτελείται από μία μελωδική φράση που εκτείνεται από τον Νη έως τον Γα.

Το β μέρος της μελωδικής στροφής αποτελείται από μία μελωδική φράση που κινείται από τον Νη έως τον Δι.

Μουσικοποιητική Δομή

Το α μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής, ενώ το β μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Β μέρος της ποιητικής στροφής.

Επομένως η αντιστοιχία μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι η εξής:

a – Α

b – Β

ΧΕΙΛΑΚΙ ΜΟΥ ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ

Ρυθμός 7σημος

Εμμ. Παπά Σεργών

Ηχος $\frac{7}{4}$ —

π
 q

Χει ει λα α κι ι ι ι μου με ε λα χρι ι ι νο και
 γω ω για α σε να πω ω ως πο νω

π
 q

ερ χει λα κι μου βαμ με νο
 και γω σε να πε ρι με νω

π
 q

Χίλιες χουρεύουν στου χουρό
 άλλη καμιά δεν αγαπώ.
 Χίλια χρόνια κι αν θα ζήσω
 άλλ' καμιά δεν θ' αγαπήσω. (x2)

Έχεις ελιά στο μάγουλο
 βαμμένη με το κάρβουνο.
 Ερ ελιά στην αμουςκάλη
 σαν εσένα δεν έχ' άλλη. (x2)

Έχεις ελιά στο πόδι σου
 σε παίρνω καταπόδι σου.
 Ερ ελιά στην αμουςκάλη
 σαν εσένα δεν έχ' άλλη. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από οκτασύλλαβους ιαμβικούς οξύτονους στίχους και οκτασύλλαβους τροχαϊκούς παροξύτονους στίχους. Είναι επομένως συνδυασμός ιαμβικού και τροχαϊκού μέτρου.

Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από δύο οκτασύλλαβους ιαμβικούς στίχους και δύο οκτασύλλαβους τροχαϊκούς.

Σύμφωνα με την παραπάνω παρατήρηση θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή στα εξής μέρη: A

B .

Το A αποτελείται από: $\alpha \times 2$, και το B από: $\beta \times 2$.

Χειλάκι μου μελαχρινό

A: α

κι εγώ για σένα πως πονώ.

α

Ερ χειλάκι μου βαμμένο

B: β

κι εγώ σένα περιμένω.

β

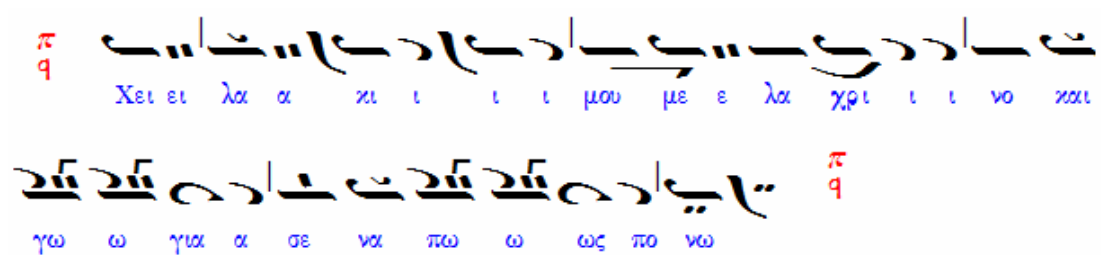
Μελωδία:

Και η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι σε ρυθμό 7σημο και σε ήχο Α΄ παθητικό. Η μελωδία ξεκινάει από την βάση Πα του ήχου και καταλήγει στον Πα. Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι 2^{ης} ανιόν και κατιόν, 3^{ης} κατιόν και 4^{ης} ανιόν.

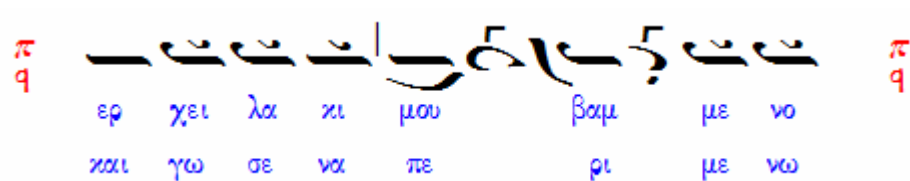
Την μελωδική στροφή θα μπορούσαμε να την χωρίσουμε σε δύο μέρη: a

b .

a:

b:

Το a μέρος κινείται στο πεντάχορδο Πα – Κε. Το b μέρος κινείται στο τετράχορδο Πα – Δι και αποτελείται από μία μουσική φράση που επαναλαμβάνεται.

Μουσικοποιητική Δομή

Το a μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής, ενώ το b μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Β μέρος της ποιητικής στροφής.

Επομένως η αντιστοιχία μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι η εξής:

a – Α

b – Β

ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ

Ρυθμός 2σημος

Εμμ. Παπά Σεργών

Ηχος $\frac{L}{q}$ —

π
q

Μαυ ρα μα μα ρη Σουλ τα ναμ μαυ ρα α

μα α α τια στο ο πο ο τη η ρι γα α λα να α α στο

πα α ρα α θυ υ ρι π
q

Γαλανά – μαρή Σουλτάνα μ’ –
γαλανά στο παραθύρι
να ‘ μαν κλέφτης να τα κλέψω.

Να ‘ μαν κλέ – μαρή Σουλτάνα μ’ –
να ‘ μαν κλέφτης να τα κλέψω
γιλαντζής να τα γιλάσω.

Γιλαντζής – μαρή Σουλτάνα μ’ –
γιλαντζής να τα γιλάσω
δε γιλιούνται τα καημένα.

Δε γιλιού – μαρή Σουλτάνα μ’ –
δε γιλιούνται τα καημένα
μ’ικατό. κι μι διακόσια.

Μ’ικατό – μαρή Σουλτάνα μ’ –
μ’ικατό. κι μι διακόσια
και με χίλια τετρακόσια.

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από οκτασύλλαβους τροχαϊκούς παροξύτονους στίχους. Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από τρεις οκτασύλλαβους στίχους:

- ο πρώτος διακόπτεται την τρίτη συλλαβή από ένα πεντασύλλαβο τσάκισμα (μαρή Σουλτάνα) και έτσι δημιουργείται ένας οκτασύλλαβος τροχαϊκός παροξύτονος στίχος που δεν αλλάζει την τροχαϊκή ροή του ποιητικού μέτρου.

- το νόημά του ολοκληρώνεται στον δεύτερο οκτασύλλαβο στίχο

- και ακολουθεί και ο τρίτος.

Επίσης ο τελευταίος στίχος κάθε στροφής γίνεται αρχή της επόμενης στροφής.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις μπορούμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή στα παρακάτω μέρη: A

B .

Το B αποτελείται από $\beta \times 2$.

A: Μαύρα μα – μαρή Σουλτάνα

Μαύρα μάτια στο ποτήρι

B: β

γαλανά στο παραθύρι.

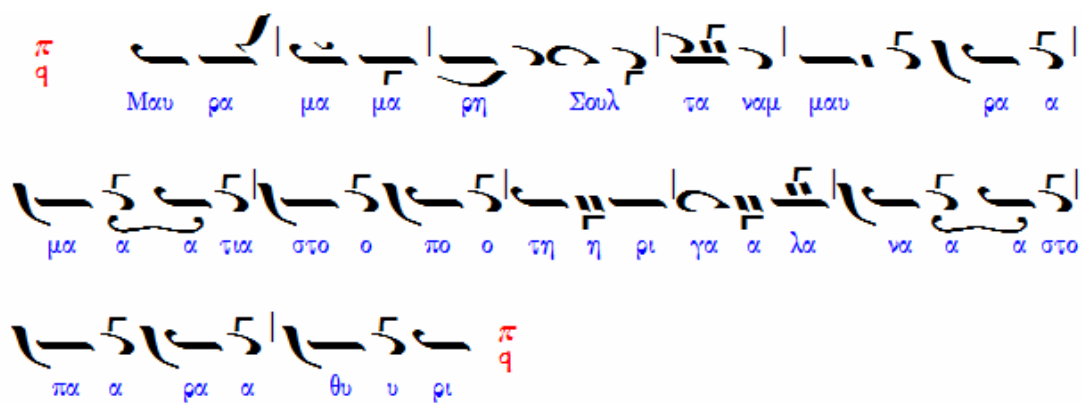
β

Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι σε ρυθμό 2σημο και σε ήχο Α' παθητικό.

Η μελωδία ξεκινάει από τη βάση Πα του ήχου και καταλήγει σε αυτήν. Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι $2^{\text{ης}}$ ανιόν και κατιόν, $3^{\text{ης}}$ ανιόν και κατιόν και $5^{\text{ης}}$ καθαρό ανιόν. Η μελωδία του τραγουδιού ρέει χωρίς κάποια ιδιαίτερη στάση κατά τη διάρκεια της μελωδικής στροφής. Επομένως θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε κάθε μελωδική στροφή σαν μια ενότητα a .

a:

Μουσικοποιητική Δομή

Όλη η μελωδική στροφή αντιστοιχεί και στις δύο ποιητικές ενότητες Α και Β.

Η αντιστοιχία επομένως μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι: Α

a

B

ΤΟ ΚΑΤΕΡΙΝΙΩ

Ρυθμός 4σημος

Εμμ. Παπάς Σερρών

Ηχος λ η —

π q $\underline{\underline{\text{Ερ}}}$ σαν κι νη σε 1^* το Κα τε ρι π q

1) $\underline{\underline{\text{νω}}}$ βρε τζα νου μ π q

2) $\underline{\underline{\text{νω}}}$ ω ω 2^* $(\frac{\delta}{\chi})$

$(\frac{\delta}{\chi})$ $\underline{\underline{\text{στα}}}$ μπε λι για να πα α

1) α α ει ει 3^*

2) α ει π q

1^* $\underline{\underline{\text{α}}}$ $\underline{\underline{\text{α}}}$ ει π q 2^* $\underline{\underline{\text{α}}}$ $\underline{\underline{\text{α}}}$ ει $(\frac{\delta}{\chi})$ 3^* $\underline{\underline{\text{α}}}$ $\underline{\underline{\text{α}}}$ ει $(\frac{\delta}{\chi})$

Ερ κι στάρουσι τ' Γιώργη κιρατά βρε τζάνου μ'
 ερ κι στάρουσι τ' Γιώργη κιρατά
 στη μεσ' στου σταυρουδρόμι. (x2)

Ερ κι τ' ζήτησε ένα σταφυλούδ' βρε τζάνου μ'
 ερ κι τ' ζήτησε ένα σταφυλούδ'
 κι αυτή τουν δίνει πέντι. (x2)

Ερ δεν θέλου γω τα σταφύλια σου βρε τζάνου μ'
ερ δεν θέλου γω τα σταφύλια σου
τα τσαλαπατημένα. (x2)

Ερ μον' θέλου γω απ' τουν κόρφου σου βρε τζάνου μ'
ερ μον' θέλου γω απ' τουν κόρφου σου
τα μοσχομυρισμένα. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το μέτρο του ποιητικού κειμένου είναι σύνθετο: είναι συνδυασμός τροχαϊκού και ιαμβικού μέτρου. Το κείμενο είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από:

- έναν δεκασύλλαβο τροχαϊκό οξυτόνο στίχο που επαναλαμβάνεται δύο φορές, εκ των οποίων την πρώτη φορά συνοδεύεται και από ένα τρισύλλαβο τσάκισμα (βρε τζάνου μ'),
- έναν επτασύλλαβο ιαμβικό παροξύτονο στίχο.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις μπορούμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή ως εξής: Α

B.

Το Α αποτελείται από : α

 β ,

ενώ το Β από : $\gamma \times 2$.

Ερ σαν κίνησε το Κατερινιώ βρε τζάνου μ'

A: α β

ερ σαν κίνησε το Κατερινιώ

 α

B: στ' αμπέλι για να πάει. (x2)

 γ

Μελωδία:

Η μελωδία είναι στροφική. Είναι σε ρυθμό 4σημο, και ήχο πλάγιο του Α' παθητικό.

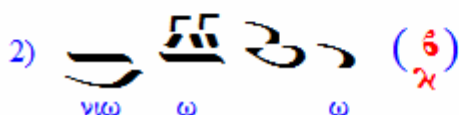
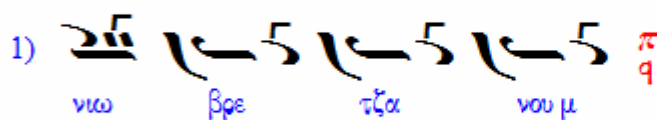
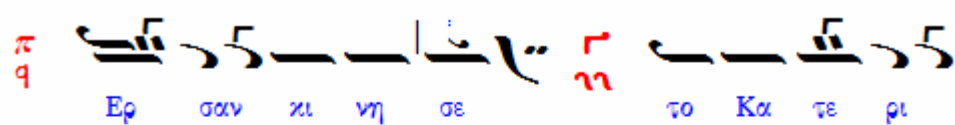
Η μελωδία ξεκινάει από τη βάση Πα του ήχου, κάνει μία στάση και μία ατελή κατάληξη στον Βου και τελικά καταλήγει οριστικά στον Πα.

Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι $2^{\text{ης}}$ ανιόντα και κατιόντα και $3^{\text{ης}}$ ανιόν.

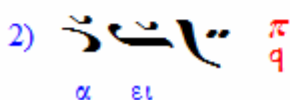
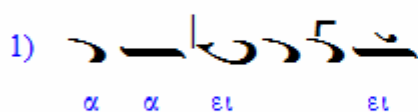
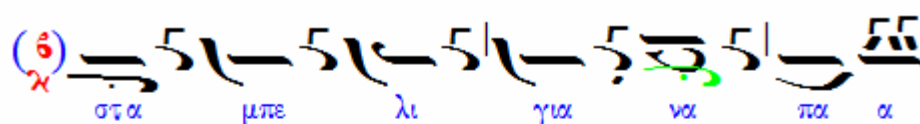
Επειδή όπως ανέφερα παραπάνω, η μελωδία κάνει μία ατελή κατάληξη στο Βου, θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε: a

b.

a:

b:

Στο a μέρος η μελωδία κινείται από τον Νη έως τον Ζω΄, ενώ το b μέρος κινείται στο τρίχορδο Πα – Γα.

Μουσικοποιητική Δομή

Επίσης το a μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής και το b μέρος της μελωδικής στροφής με το Β μέρος της ποιητικής.

Επομένως η αντιστοιχία μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι: Α – a

B – b .

ΚΟΥΦΕ ΚΛΩΝΙ ΜΑΡΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ρυθμός 7σημος

Εμμ. Παπά Σερρών

Ηχος Βου

Κο ψε κλω νι μα ρη βασι λι ηη κο ο ψε κλω
 νι μα α α ρη βασι λι ηη να κα νει εις φουρ κα α α α
 λι ι ι τσα να κα α νει εις φουρ κα α α λι τσα

Να φουρκαλεις μαρή Βασιλική (x2)

καν' δυο τρία σουκάκια. (x2)

Για να περάσ' μαρή Βασιλική

για να περάσ' η αγάπη μου

να πει την καλημέρα. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από ιαμβικούς εντεκασύλλαβους παροξύτονους στίχους. Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από έναν εντεκασύλλαβο ιαμβικό στίχο, που διακόπτεται στην τέταρτη συλλαβή από ένα εξασύλλαβο ιαμβικό οξύτονο τσάκισμα (μαρή Βασιλική), που δεν επηρεάζει την ιαμβική ροή του κειμένου. Έτσι δημιουργούνται ένας δεκασύλλαβος ιαμβικός οξύτονος στίχος και ένας επτασύλλαβος ιαμβικός παροξύτονος στίχος.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις μπορούμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή στα εξής μέρη: A

B

Το A χωρίζεται επιμέρους σε δύο υποενότητες: $\alpha + \beta$
και το B σε : $\gamma \times 2$.

	Κόψε κλωνί μαρή Βασιλική	
A:	α	β
	Κόψε κλωνί μαρή Βασιλική	
	α	β
	Να κάμεις φουρκαλίτσα	
B:	β	
	Να κάμεις φουρκαλίτσα	
	β	

Μελωδία:

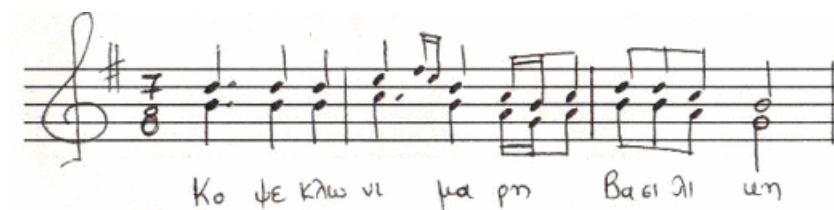
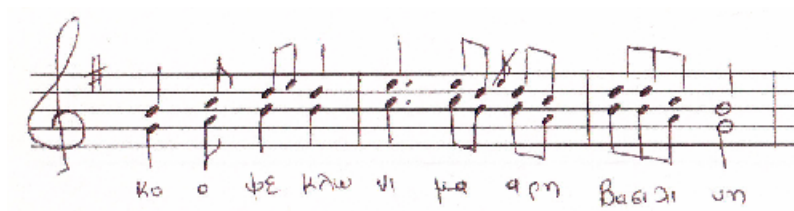
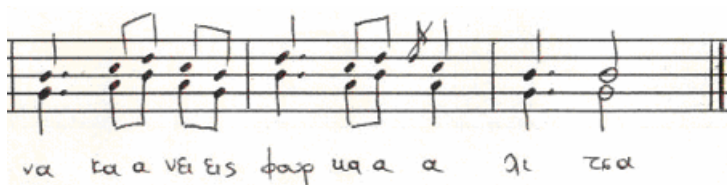
Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι σε ρυθμό 7σημό και ανήκει στο διατονικό γένος, στον λέγετο ήχο. Στο τραγούδι χρησιμοποιούνται διφωνίες όπως συνηθίζεται σε αρκετά τραγούδια στην περιοχή της Μακεδονίας.

Τα μελωδικά διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι 2^{ης} ανιόντα και κατιόντα, 3^{ης} ανιόντα και κατιόντα και 4^{ης} ανιόν. Τα αρμονικά διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι 3^{ης} μικρά και μεγάλα.

Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε δύο μέρη: a

b .

Επίσης θα μπορούσαμε να χωρίσουμε το a μέρος σε $\underline{a}$ και $\underline{a'}$ και το b σε $\underline{b}$ και $\underline{b'}$.

a: α:α':b: β:β':

Το α μέρος εκτείνεται από τη νότα σι έως τη νότα μι για την πρώτη φωνή, ενώ για την δεύτερη από το σολ έως το ντο αντίστοιχα. Το ίδιο ισχύει και για το b μέρος της μελωδικής στροφής.

Μουσικοποιητική Δομή

Το α μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής. Η υποενότητα α της μελωδικής ενότητας α αντιστοιχεί με την 1^η (α + β) υποενότητα του Α μέρους της ποιητικής στροφής και το α' αντιστοιχεί με την επανάληψη του (α + β).

Το b μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το B μέρος της ποιητικής στροφής. Επίσης η υποενότητα $\underline{b}$ της μελωδικής ενότητας b αντιστοιχεί με το 1° β μέρος της ποιητικής ενότητας B και το $\underline{b'}$ αντιστοιχεί με την επανάληψη του β .

Η αντιστοιχία λοιπόν μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι : $a - A$

$b - B$.

ΔΕ ΛΑΛΕΙΣ ΚΑΗΜΕΝΟ ΑΗΔΟΝΙ

Ρυθμός 7σημος

Εμμ. Παπά Σεργών

Ήχος Πα

Δε ε λα α α λει ει εις δε λα λεις καη με ε νοα η
δο ο ο νι μ
το πρω ι με τη η η θρο ο ο ο σια α α α α α
λα λαη δο ο νι μου ου ου γλυ υ υ υ κα α
(π 9) λα λαη δο ο νι ι

Να ξυπνή – να ξυπνήσεις τον υγιό μου

Που είναι στα ψηλά βουνά

της Μακεδονίας μας. (x2)

Να του πεις – να του πεις καημένο αηδόνι

Να θυμάται την ευχή

την ευχή της μάνας του. (x2)

Αν δεν διώ – αν δεν διώξει τους εχθρούς μας

Απ' την ένδοξή μας γη

δεν τον έχω πια παιδί. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από τροχαϊκούς οκτασύλλαβους και επτασύλλαβους στίχους. Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από:

- έναν οκτασύλλαβο τροχαϊκό παροξύτονο στίχο, που στην αρχή του υπάρχει επανάληψη των τριών πρώτων συλλαβών του
- δύο επτασύλλαβους τροχαϊκούς οξύτονους στίχους.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή ως εξής: A

B .

Το A χωρίζεται επιμέρους σε : α

β

και το B σε : γ x 2

A: Δε λαλείς – δε λαλείς καημένο αηδόνι

α

β

το πρωί με τη δροσιά

B: γ

λάλα αηδόνι μου γλυκά.

γ

Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι σε ρυθμό 7σημο και ήχο τέταρτο κ του Πα.

Η μελωδία ξεκινάει από τον Βου, κάνει μία στάση-κατάληξη στον Βου, και τέλος καταλήγει στον Πα.

Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι 2^{ης} ανιόντα και κατιόντα, 3^{ης} ανιόντα και κατιόντα, 4^{ης} ανιόν και 5^{ης} ανιόν.

Επειδή η μελωδία κάνει μία στάση στον Βου, θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε δύο μέρη: a

b .

a:

b:

Το α μέρος εκτείνεται από τον Βου έως τον Νη΄, ενώ το β μέρος κινείται μελωδικά από τον Νη ως τον Κε.

Μουσικοποιητική Δομή

Επίσης το α μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής και το β μέρος της μελωδικής στροφής με το Β μέρος της ποιητικής.

Επομένως η αντιστοιχία μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι: Α – α

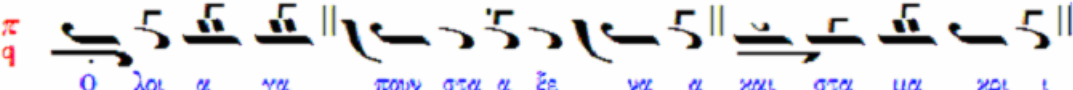
Β – β .

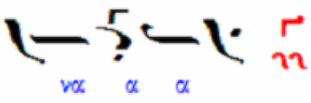
ΜΠΟΥΖΙΟΥΔΑ

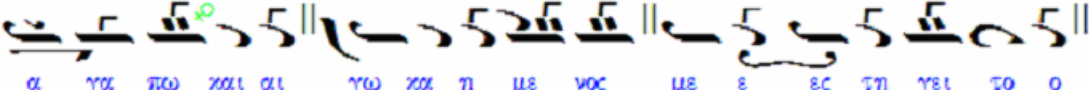
Ρυθμός 4σημος

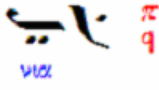
Εμμ. Παπά Σεργών

Ήχος

 0 λαι α γαι πουν στα α ξε να α και στα μαι κρι ι

 να α α

 α γαι πω και αι γω και η με νος με ε ες τη γει το ο

 ναι

Όντας αλλάζεις Μπουζιούδα μ'

να 'μαν να σι διω

ξιθληκώθ' καν τα κουμπούδια σ'

φαν' καν τ' αργυρά σ'. (x2)

Σαν τα είδα γω καημένος

νταρντανιάχτηκα

δε μι τα χαρίζ'ς Μποτζίουδα μ'

δε μι τα πουλάς. (x2)

Νε σ' τα χαρίζου λιβέντη μ'

νε δε σ' τα πουλώ

μες στουν κόρφου μ' τα 'χου λιβέντη μ'

να σι τυραννώ. (x2)

Να σι τυραννώ λιβέντη μ’
να ζουρλένισι
να ζουρλένισι λιβέντη μ’
να παλαβώνισι. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από τροχαϊκούς δεκατρισύλλαβους στίχους, οι οποίοι χωρίζονται επιμέρους σε ένα οκτασύλλαβο τροχαϊκό παροξύτονο ημιστίχιο και ένα πεντασύλλαβο τροχαϊκό οξύτονο ημιστίχιο. Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από δύο δεκατρισύλλαβους στίχους εκ των οποίων ο δεύτερος επαναλαμβάνεται δύο φορές.

Τα μέρη της ποιητικής στροφής σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις είναι: A .

Το A διαιρείται επιμέρους σε α
β x 2 .

Όλοι αγαπούν στα ξένα κι ολ' στα μακρινά

α

A αγαπώ κι εγώ καημένος μες τη γειτονιά

β

αγαπώ κι εγώ καημένος μες τη γειτονιά.

β

Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι σε ήχο Α' παθητικό και σε ρυθμό 4σημο.

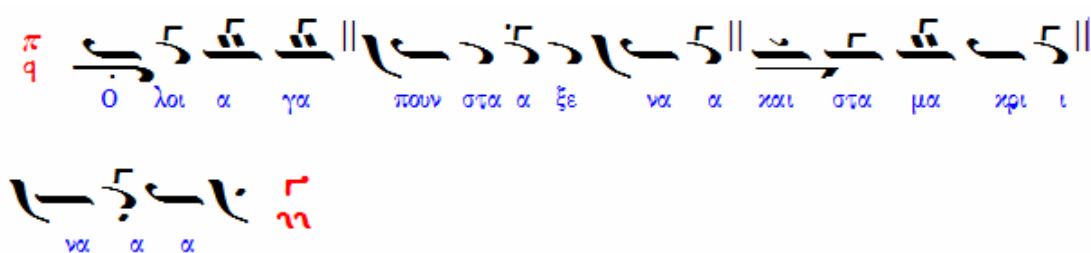
Τα μελωδικά διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι 2^{ης} ανιόντα και κατιόντα και 2^{ης} κατιόν.

Η μελωδία ξεκινάει από την βάση του ήχου Πα, κάνει μία στάση στον Γα και τέλος καταλήγει στον Πα.

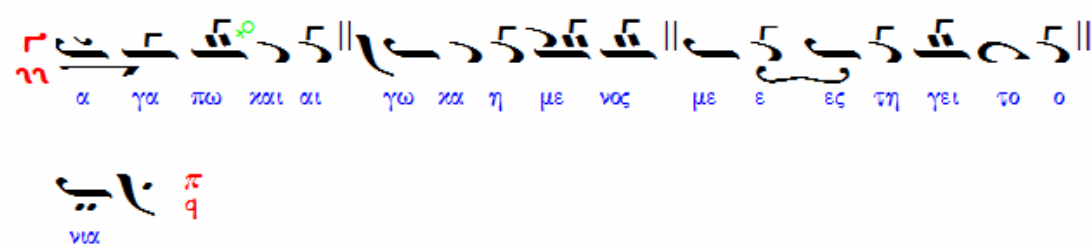
Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις μπορούμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε δύο μέρη: a

b

a:

b:

Το α μέρος της μελωδικής στροφής εκτείνεται από τον Πα ως τον Δι και το b μέρος εκτείνεται από τον Πα έως τον Ζω'.

Μουσικοποιητική Δομή

Το α μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με την α υποενότητα της ποιητικής στροφής.

Το b μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με την β x 2 υποενότητα της ποιητικής στροφής.

Επομένως η αντιστοιχία μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι: α – α

b – (β x 2)

ΠΟΥ ΚΟΙΜΗΘ'ΚΕΙΣ ΠΟΨΙ ΜΑΡΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ρυθμός 7σημος

Εμμ. Παπά Σερρών

Ηχος $\frac{L}{q}$ —
 π
 q Που κοι αι μη θκει εις πο ο ο ψι μα ρη Βα σι λι κη η η δ
 χ
 στΑρ βα α νι τα στα α ρια α α α α ρη η μα α
 στΑρ βα α νι τα α στα α ρια α α α α ρη η η μα π
 q

Ποιος ήρθι σι ξύπνησι μαρή Βασιλική (x2)
τιλιλιάνου Ζήσιους αρή μα. (x2)

Καμ' σε κάμει τιπ'τα μαρή Βασιλική (x2)
δε με κάμει τίπ'τα αρή μα. (x2)

Μον' έσκυψε και με φίλησε (x2)
 στου δεξί του μάγ'λου αρή μα. (x2)

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από τροχαϊκούς εξασύλλαβους παροξύτονους στίχους. Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από δύο εξασύλλαβους στίχους εκ των οποίων ο πρώτος συνοδεύεται από ένα εξασύλλαβο ιαμβικό οξύτονο τσάκισμα (μαρή Βασιλική) και ο δεύτερος από ένα τρισύλλαβο τσάκισμα («αρη μα» που σημαίνει, όπως μου είπε η κα Αποστολία, αρή μάνα. Το αρή είναι επιφώνημα.). Συνεπώς δημιουργούνται ένας δωδεκασύλλαβος στίχος και ένας εννiasύλλαβος, οι οποίοι επαναλαμβάνονται δύο φορές ο καθένας.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την ποιητική στροφή στις εξής ενότητες: Α

Β .

Η Α ενότητα χωρίζεται επιμέρους σε $(\alpha + \beta) \times 2$

και η Β σε $(\gamma + \delta) \times 2$.

Που κοιμήθ' κεις πόψι μαρή Βασιλική

A: α β

που κοιμήθ' κεις πόψι μαρή Βασιλική

α β

στ' Αρβανιτ' τα στάρια αρή μα.

B: γ δ

στ' Αρβανιτ' τα στάρια αρή μα.

γ δ

Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι σε ήχο Α' παθητικό και σε ρυθμό 7σημο.

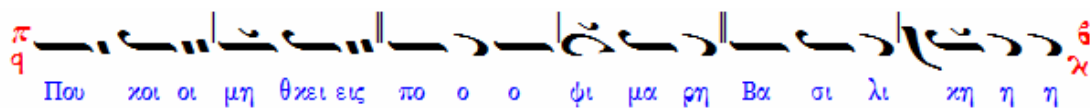
Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι $2^{\text{η}}$ ανιόντα και κατιόντα, $3^{\text{η}}$ ανιόντα και κατιόντα και $5^{\text{η}}$ ανιόν.

Η μελωδία ξεκινάει μία $3^{\text{η}}$ πάνω από την βάση του ήχου, από τον φθόγγο Γα. Κάνει μία μικρή κατάληξη στον Βου, στη συνέχεια μία στάση στον Γα και τέλος καταλήγει στην τονική Πα.

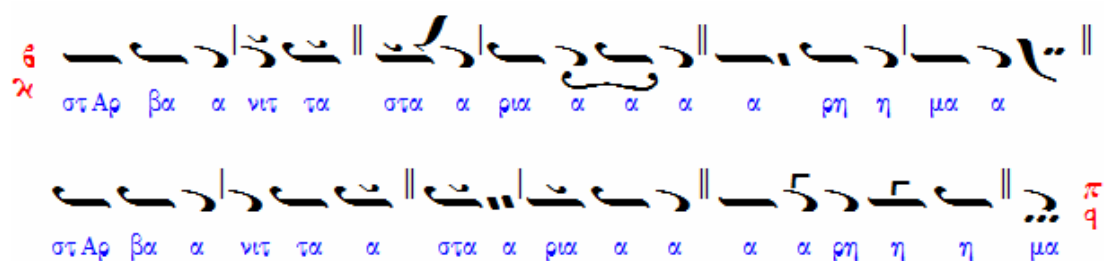
Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε δύο μέρη: a

b .

a:

b:

Το a εκτείνεται από τον Βου έως τον Νη΄ και το b μέρος εκτείνεται από τον Πα έως τον Κε.

Μουσικοποιητική Δομή

Το a μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής.

Το b μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Β μέρος της ποιητικής στροφής.

Η αντιστοιχία λοιπόν μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι : a – Α

b – Β .

ΜΑΝΑ ΜΟΥ ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΜΟΥ

Ρυθμός ελεύθερος

Εμμ. Παπά Σερρών

Ηχος Πα¹⁴

Μα α να α μου τα α α α α λου ου
 σου δια μου ου ου υ υ υ υ χνα να τα
 πο ο ο τι ι ι ι τει ει ει εις
 μα α α να α μου ου ου χου υ κια α
 ου υ υ χνα να α τα πο ο ο ο τι ι
 ι ι ι τει ει ει υ εις Μα α α α να
 μου ου ου ου ου χου υ υ υ κια α

Μάνα μου σε παρήγγειλα
 Τρία γυαλιά φαρμάκι μάνα μου γλυκιά. (x2)

Το 'να να παίρνεις το πρωί
 Τ' άλλο το μεσημέρι μάνα μου γλυκιά. (x2)

¹⁴ Ο οπλισμός στην παρτιτούρα σημειώνεται κατά προσέγγιση γιατί το τραγούδι ακολουθεί τα διαστήματα του πλαγίου Β' ήχου της Βυζαντινής Μουσικής.

Ανάλυση

Δομή ποιητικού κειμένου:

Το κείμενο του τραγουδιού αποτελείται από ιαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους παροξύτονους στίχους. Είναι στροφικό. Κάθε στροφή αποτελείται από έναν ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο, ο οποίος χωρίζεται σε ένα ιαμβικό προπαροξύτονο οκτασύλλαβο ημιστίχιο και ένα ιαμβικό παροξύτονο επτασύλλαβο ημιστίχιο, και ένα τροχαϊκό οξύτονο πεντασύλλαβο τσάκισμα (μάννα μου γλυκιά). Το επτασύλλαβο ημιστίχιο μαζί με το πεντασύλλαβο τσάκισμα επαναλαμβάνονται δύο φορές.

Τα μέρη της ποιητικής στροφής σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις είναι: Α

Β .

Το Α αποτελείται από το: α

Το Β θα μπορούσε να χωριστεί επιμέρους σε : $(\beta + \gamma) \times 2$.

A: Μάννα μου τα λουλούδια μου

α

συχνά να τα ποτίζεις, μάννα μου γλυκιά.

B: β γ

συχνά να τα ποτίζεις, μάννα μου γλυκιά.

β γ

Μελωδία:

Η μελωδία του τραγουδιού είναι στροφική. Είναι ελεύθερου ρυθμού, σε ήχο πλάγιο του Β΄.

Τα διαστήματα που χρησιμοποιούνται είναι 2^{ης} ανιόντα και κατιόντα, 3^{ης} ανιόντα και 4^{ης} καθαρά ανιόντα.

Η μελωδία ξεκινάει από την βάση Πα (ρε) του ήχου, και κάνει κάποιες μικρές στάσεις στον Βου (μι), στον Γα (φα) και στον Δι (σολ) και στο τέλος καταλήγει στον Πα (ρε).

Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την μελωδική στροφή σε δύο μέρη: a

b

Το a αποτελείται από $\underline{\alpha}$ και $\underline{\alpha'}$ και το b αποτελείται από $(\underline{\beta} + \underline{\gamma}) \times 2$.

a: α:

α:

b: β:

γ:

Μουσικοποιητική Δομή

Το α μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Α μέρος της ποιητικής στροφής.

Το β μέρος της μελωδικής στροφής αντιστοιχεί με το Β μέρος της ποιητικής στροφής. Επίσης η υποενότητα β της μελωδικής ενότητας β αντιστοιχεί με το β μέρος της ποιητικής ενότητας Β και το γ αντιστοιχεί με το γ μέρος της ποιητικής ενότητας Β.

Η αντιστοιχία λοιπόν μελωδικών και ποιητικών ενοτήτων είναι : α – Α

b – B .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαρβούνης Μ. Γ., *Συμβολή στην Μεθοδολογία της Επιτόπιας Λαογραφικής Έρευνας*, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1994

Βοζιάνης Γεώργιος, 1999, *Ιστορικά – Λαογραφικά της Κοινότητας Εμμανουήλ Παπά Σερρών*, Θεσσαλονίκη, σελ. 131-133, 137, 170-171, 176-177, 248

Βοζιάνης Γεώργιος, 2005, *Εμμανουήλ Παπάς, Ο υπερασπιστής της Μακεδονίας το 1821*, Μαλλιάρης Παιδεία.

Behauge Gerard Henri, *Music Performance Folklore Cultural Performances and Popular Entertainments*, Edited by Richard Brauman New York Oxford, 1992, pp. 172-178

Brailoiu Constandin, *Problems of Ethnomusicology "Outline of a method of Musical Folklore"*, Cambridge University Press, Edited and Translated by A.L.Lloyd pp.59-85

Θέμελης Δημήτριος, 1972, *Μουσικοποιητική δομή στο δημοτικό τραγούδι. Ανάπτυξη εκ της «Λαογραφίας» τόμος ΚΗ (XXVIII)*, Αθήνα, σελ 75

Κάρτσιος Βασίλειος, 1991, *Δοβίστα, Μία υστεροβυζαντινή παροιμία*, Θεσσαλονίκη, σελ. 5, 19-37

Katsanevaki Athena 2007: *"Life-research": Approaching the Field as a Life-long Process. Proceedings of the international symposium "Research of Dance and Music on the Balkans" in Brcko*, International Musicological Society & Musicological Society of RS, & Banja Luka & Musicological Society FBiH, Sarajevo & Bastinar, Brcko December 2007, pp.5-24.

Κόκκινος Γεώργιος, 1998, *Νέο Σούλι Σερρών (Σουμπάσκιοι), Ιστορία-Λαογραφία*, Σέρρες, Έκδοση της Κοινότητας του Ν. Σουλίου Σερρών, σελ. 23-24, 55-57, 159-161, 134-137

Κυριακίδου – Νέστορος Άλκη, *Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας – Κριτική Ανάλυση*, Δ΄ έκδοση, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Ιδρυτής: Σχολή Μοραΐτη, σελ. 53-54

Παπακυριάκου Κ. , *Τα Δαρνακοχώρια*, www.6gymnasio.gr

Ψαθάς Απόστολος, Ψαθά-Μήτρακλη Βασιλική, 1979, *Άγιον Πνεύμα Σερρών, Ιστορία και Λαογραφία της Κοινότητας*, Σέρρες.

www.darnakas.gr

Συνεντεύξεις:

Βελλής Αδάμ, 10/2/2007 και 26/12/2007, χωριό Εμμ. Παπάς

Βελλής Ιωάννης, 20/5/2006 και 10/2/2007, χωριό Εμμ. Παπάς

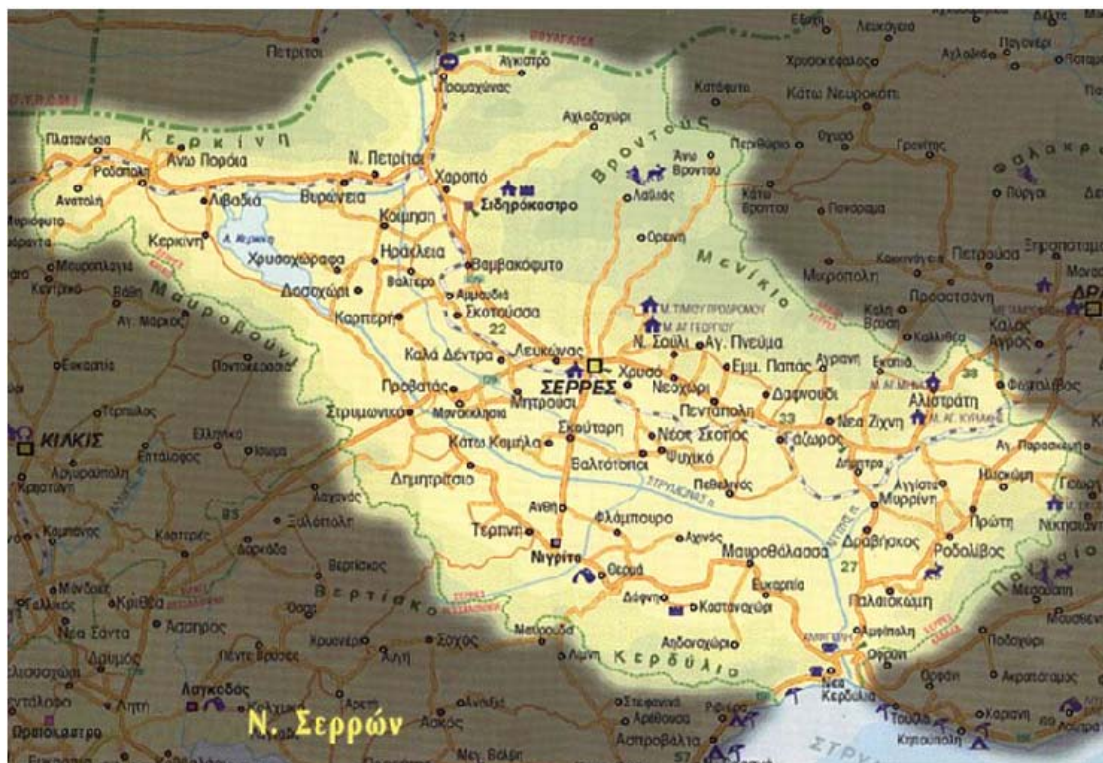
Βελλή Μαγδαληνή, 20/5/2006 και 26/12/2007, χωριό Εμμ. Παπάς

Κάτου Αποστολία, 14/5/2006, χωριό Εμμ. Παπάς

Νικόλτσιου Στεργιανή, 13/5/2006, χωριό Εμμ. Παπάς

Γ΄ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1)Χάρτης του νομού Σερρών όπου φαίνονται τα Δαρνακοχώρια και το χωριό Εμμανουήλ Παπάς

2)Αεροφωτογραφία όπου φαίνεται το χωριό Εμμ. Παπάς.

3) Αεροφωτογραφία όπου φαίνεται το χωριό Εμμ. Παπάς.

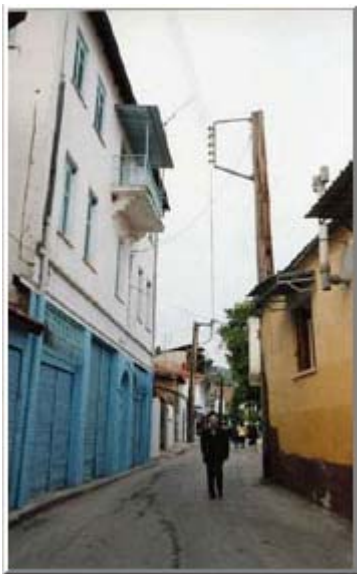
4) «Εκπαιδευτήρια Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητος Δοβίστης», το σημερινό παλιό σχολείο.

5) Φωτογραφία κοντινή όπου φαίνεται η χρονολογία που χτίστηκε το παλιό σχολείο (1906).

6) Παλιά σπίτια στο χωριό Εμμανουήλ Παπάς

7) Η πλατεία του χωριού όπου στη μέση φαίνεται ο πλάτανος και το άγαλμα του ήρωα Εμμανουήλ Παπά.

8) Η κ. Αποστολία (Λίτσα) Κάτου

9) Ο κ. Δημήτρης (Τάκης) και η σύζυγός του Στεργιανή (Νούλα) Νικόλτσιου

10) Η κ. Βελλή Μαγδαληνή (Μυγδαλούδα)

Η φωτογραφία 1 είναι από το : <http://www.e-view.gr/serresmap.php>

Η φωτογραφία 2 είναι από το : <http://194.219.43.19/empapas/>

Οι φωτογραφίες 3-7 είναι από την ιστοσελίδα www.darnakas.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ CD

- 1) Μια παπαδιά
- 2) Αγαπώ μανούλα μ' κάποιο απ' το χωριό
- 3) Όλοι αγάπησαν στα ξένα
- 4) Χειλάκι μου μελαχροινό
- 5) Μαύρα μάτια
- 6) Το Κατερινιώ
- 7) Κόψε κλωνί μαρή Βασιλική
- 8) Δε λαλείς καημένο αηδόνι
- 9) Μπουζιούδα
- 10) Που κοιμήθ' κεις πόψι μαρή Βασιλική
- 11) Μάνα μου τα λουλούδια μου